

Světová literatura II.

Světová literatura první poloviny 19. století

Mgr.Daniel Jakubíček Ph.D.

Olomouc 2012.

Obsah

- 1 ÚVOD
- 2 SVĚT A KULTURA V PRVNÍ POLOVINĚ 19. STOLETÍ
- 3 ROMANTISMUS
 - 3.1. Německý romantismus
 - 3.2. Anglický (americký) romantismus
 - 3.3. Francouzský romantismus
 - 3.4. Ruský romantismus
 - 3.5. Romantismus dalších evropských národů
- 4 LITERATURA
- 5 SLOVNÍČEK VÝSLOVNOSTI

1 ÚVOD

Milý čtenáři,

úvody ke knižním publikacím bývají ve své podstatě všechny stejné, nenech se tedy ukolébat dojemem, že úvodní informace již znáš, že jsi je někde četl, a tudíž máš tendenci tuto pasáž přeskočit. Opakování je matka moudrosti, to pro případ, že máš pravdu. Ovšem také se říká, že nevstoupíš dvakrát do téže řeky, proto Ti dobře radím, čti pozorně, neboť se máme vydat na dalekou cestu. Budiž tedy tato publikace tvým baedekerem.

Publikace, kterou právě dostáváš do ruky, je v jistém úhlu pohledu jedinečná. Není to učebnice dějin literatury, není to odborná literárněvědná publikace a není to ani populárně naučné dílo.

Vidím, milý čtenáři, Tvůj údiv a otázku v Tvé tváři. „Čím tedy je tento útlý spisek, který má sehrát důležitou roli v mé na zkoušku ze světové literatury, případně v přípravě na samotný vrchol studia - státní závěrečné zkoušky?“

Odpovím ti slovy jistého lidového mudrce, který kdysi řekl, „*STUDENT musí vědět všechno, ASISTENT všechno, co je v knihách, DOCENT musí vědět, kde jsou knihy, PROFESOR, kde je asistent.*“ Aby student mohl vědět všechno, je nutné ono všechno definovat. Chápej tedy, milý čtenáři, tyto řádky jako úvod k průvodci po všem, co je třeba vědět o světové literatuře.

Shrnout tak obsáhlou oblast vývoje literatury v jediném svazku je zhora nemožné, proto očekávej, milý čtenáři s netrpělivostí sobě vlastní další tři pokračování, v nichž získáš podklady ke všemu důležitému, co se ve světové literatuře událo v rozmezí dvou století.

Rozvrhl jsem celou tetralogii do čtyř částí, vždy po půlstoletí, neboť dělení na první a druhé poloviny příslušných staletí jednak odpovídá historickým přelomům a jednak vyhovuje odvěké touze člověka po pravidelnosti a souměrnosti.

V první části, kterou právě držíš ve svých rukou, pojednávám o počátcích dějin světové literatury, které nesou přízvisko – moderní. Považuji první polovinu 19. století za kolébku moderní doby, začneme tedy naši cestu na samotném počátku formování se moderních národů a uvědomění se moderního člověka v letech 1800 – 1850. V druhém svazku odhalíme tajemství druhé poloviny 19. století, byl-li pro první polovinu 19. století příznačný „chaos“, druhá polovina 19. století se vrací k řádu a tradičním hodnotám, pořádku, proti němuž se pak na konci století vzbouřila nejmladší generace.

Ve třetí a čtvrté části nahlédneme do dějin literatury 20. století. Naši cestu po dějinách světové literatury zakončíme v přelomovém roce 1989. Toto magické datum budiž onou hranicí, která nás dělí od minulosti a jež zároveň symbolizuje naši současnost.

V prvním svazku, na jehož počátku ses, milý čtenáři, jak už bylo výše napsáno, ocitl, nalezněš zásadní informace k počátkům moderní světové literatury. Jistě se ptáš, v čem spočívá ona modernost, jistě si myslíš, že ve vědeckotechnickém pokroku. Nikoliv, milý čtenáři, modernost vidím v touze člověka 19. století po rovnováze, klidu a spokojenosti, pocitu štěstí, životní harmonii. Nemysli si, čtenáři, že člověk předchozích století tyto pocity také zakoušel, ale člověk 19. století je člověk kontrastů, lépe řečeno uvědomění si kontrastů, které provázejí lidský život. Výrazem této touhy se stala příroda, venkov a sepětí člověka s člověkem, naopak kontraproduktivně na tuto touhu působila městská aglomerace, civilizace a vědomí sociální nerovnosti. A právě tento rozpor uváděl v pohyb duchovní atmosféru první poloviny 19. století a vytvářel dojem chaosu světa.

Řekli jsme, že tato kniha je průvodcem, jejím úkolem je provést Tě všemi nástrahami vývoje literatury daného období. Jaké tedy jsou nástrahy této významné epochy, jež je pro moderní světovou kulturu tolik významná?

V první kapitole následující po tomto úvodním slově (tedy ve skutečnosti v kapitole kapitole druhé) se seznámíme s dobovým a uměleckým kontextem první poloviny 19. století. Naším cílem je totiž nejen vnímat světovou literaturu jako součást světové kultury, ale také ji včlenit do širokého společensko-politického rámce. Proto v této části věnujeme větší pozornost přesahům do politicko-společenských záležitostí, do umění výtvarného a hudebního (případně užitého) a do architektury.

V další části se pokusíme definovat romantismus. Definovat jej stručně, krátce a výstižně je téměř nemožné, což si uvědomíme, pokusíme-li se zamyslet se nad významovým rozpětím slova romantický. V tomto širokém rámci nalézáme významy jako např. archaický, starobylý, útulný, cituplný, tklivý, sentimentální, horoucí, zamilovaný, zasněný, nadšený, zázračný, poetický, fantastický, přepjatý, nesmyslný, iracionální, idealistický, utopický vybájený přidáme-li k těmto významům i slova protikladná ke slovu romantický jako např. všední, rozumný, praktický, věcný, střízlivý, pedantský, fádni, banální. Je zřejmé, že tato škála obsahující hodnocení od sympatického k odpuzujícímu, od vznešeného ke směšnému se přímo vzpírá jednoznačnému definování. Přesto se o to pokusíme. V jednotlivých podkapitolách pak nastíníme literárně historický vývoj dějin světové romantické literatury.

Dnešní svět prahne po informacích, připravil jsem ti, milý čtenáři, takovou informační kalorickou bombu v podobě poslední části textu, kde ti předkládám seznam dostupné literatury k problematice. Jistěže s dílčí literaturou se setkáš již v rámci jednotlivých kapitol a podkapitol, je však dobré vědět, že souhrn literatury najdeš na jednom místě abecedně uspořádaný. Seznam literatury by ti měl posloužit k dalšímu studiu. Náš průvodce totiž nemůže obsáhnout celou problematiku, do takové hloubky, aby tvé Já, pookrálo pod zasycujícím účinkem veškerého vědění o romantické kultuře. Bude-li tvůj hlad po hlubších informacích skutečný, seznam literatury uspokojí tvé intelektuální gurmánství nabídkou mnohem lukrativnějších chodů, než ti může nabídnout tento útlý spisek.

Na závěr, jako pomyslná třešnička na dortu, byl k textu přiložen slovníček výslovnosti některých cizích jmen. Věříme, že právě tento dodatek ulehčí tvé studium a zabrání mnohdy zahanbujícím zkomoleninám jmen významných osobností světové kultury 19. století.

Milý čtenáři, vidím na tvé tváři chmury, jistě Tě napadá mnoho otázek, dovol, abych dvě z nich hned odpověděl. Ptáš-li se, čím mě tento spisek obohatí, pak věz, že jeho cena je nedozírná. Hodnota předkládaného spočívá v tom, že po prostudování následujících stránek bys měl být nejen schopen orientovat se v problematice světové literatury první poloviny 19. století, ale díky bohatému soupisu odborné literatury nabudeš vědomostí, jejichž praktické uplatnění ti ušetří spoustu času zmařeného vyhledáváním dílčích informací.

Znám-li Tě dobře, můj milý čtenáři, jedna z tvých dalších otázek směřovaných ke mně jako k autorovi je jasná. Určitě Tě zajímá, s jakými předpoklady vstoupit na toto bojiště, aby tvá vědomostní bitva navázala na předešlé úspěchy a byla svedena čestně. Nezoufej, základem pochopení následujícího textu není nic míň ani nic víc než základní znalost literatury v rozsahu středoškolského učiva.

Abych jako autor usnadnil tvou cestu po krásách světové kultury první poloviny 19. století, zvolil jsem systém několika piktogramů, jež ti usnadní orientaci v textu. Nazýváme tyto piktogramy distančními ikonami, kterých v textu najdete několik druhů, milý čtenáři, tvou lepší informovanost zajistí následující legenda:

Tato ikonu je odkazuje na ukázkou z uměleckého nebo odborného textu, který ilustruje nebo dokumentuje teoretické soudy konkrétních kapitol.

Touto ikonou je čtenář odkázán na umělecký nebo odborný text (artefakt, skladbu), který by, neměl uniknout jeho pozornosti, protože jeho přečtením (pohledem, poslechem) snáze a lépe pronikne k podstatě věci.

Usoudím-li, že by tě, můj čtenáři mohl nějaký úkol zajímat, či vyzvu-li tě k nějaké aktivitě, při níž nechám na tvé vlastní aktivitě, zda úkol splníš, či aktivitu vykonáš, upozorním tě touto ikonou.

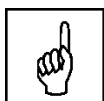
Touto ikonou, ti naznačím případné řešení konkrétního úkolu

Budeme-li chtít shrnout závěry několika myšlenkových proudů do jednoho uceleného konstatování, upozorní na to tato ikona.

Pokaždé, když, milý čtenáři, uvidíš tuto ikonu, věz, že tě čeká zajímavý úkol z oblasti literární vědy či historie.

Rozsah knihy neumožňuje vysvětlovat dopodrobna všechny pojmy, nabudeme-li dojem, že by pro čtenáře mohlo být zajímavým dobrodružstvím vypátrat obsah pojmu, naznačíme to touto ikonou.

Touto ikonou užíváme na konci kapitol v případě, chceme-li odkázat na dostupnou dílčí literaturu ke konkrétnímu literárně vědnému problému.

V literární historii a vědě jsou věci důležité a důležitější, jedná-li se o ty důležitější, upozorníme na ně touto ikonou.

Myslím, že na úvod toho bylo řečeno víc než dost. Klasik francouzské literatury Alexandr Dumas starší při jisté příležitosti prohlásil: „Ať člověk mluví sebelépe, pamatujte, mluví-li příliš, pak nakonec řekne hloupost“. Abychom se vyvarovali tohoto nebezpečí přejdeme k samotnému výkladu. Než se tak stane, připomeňme si ještě jednu starou moudrost. K literatuře přistupujme jako k pití čaje, pozvolna a po „šálkách“, jedině pak slovy čínského filozofa Lu Tchungu dospějeme k absolutnímu poznání. „První šálek svlačil mé hrdlo a rty, druhý rozptýlil mou samotu; třetí vyhnal beznaděj z mé hlavy, prohloubil dojmy z knih, které jsem četl. Po čtvrtém jsem se začal lehce potit a s potem odcházely všechny nesnáze. Pátý šálek očistil každý kousek mého bytí. Šestý mne přiblížil k nesmrtelnosti. Sedmý je poslední, co zvládnou - Jsem unášen...“

Milý čtenáři, přeji Ti, abys po několikerém prolistování této studijní opory zažíval podobné pocity a aby se Ti studium a poznávání světové literatury stalo radostí a duševní vzpruhou.

Tvůj autor

2 SVĚT A KULTURA V PRVNÍ POLOVINĚ 19. STOLETÍ

Konec 18. století a počátek století 19. znamenal pro světový vývoj zásadní zlom ve smýšlení. Změny té doby zásadním způsobem ovlivnily politický, hospodářský i kulturní vývoj. Zásadním přelomem mezi starým a novým světem byla **velká francouzská revoluce** a následná **vláda Napoleona I. Bonaparta**.

Romantismus byl prvním uměleckým slohem vzniklým v této nové éře, mějme na paměti, že romantismus vznikl jako odpověď na ideály klasicismu, který se již prosazoval od poslední třetiny 18. století.

V čem je romantismus jiný? Je to první směr, v němž na prvním místě hraje prim estetika, ostatní směry vnášejí systém do historických jevů, společenských rysů, autoři vytvářejí spřízněné generace, ale romantik je v prvé řadě individualista a **individualismus** je příznačným rysem moderní doby.

Vedle **individualismu** k těmto symptomům moderní doby můžeme přiřadit také **národní a nacionální hnutí, psychologizaci vztahu ke světu, či k sobě samému, existenční nejistotu.**

19. století je v dosavadních dějinách lidstva fenoménem, jehož znakem je rychlost, živost, dynamika. Díky technickému, hospodářskému i kulturnímu vývoji se lidstvo mohlo začít cítit silné jako nikdy předtím v historii, 19. století je označováno jako století síly. Sílu reprezentovala pára, elektřina, jež se staly hnacími motory pokroku.

Přestože světu vládl pokrok a modernost duch doby je konzervativní, představovaný různými formami absolutismu.

Napětí mezi konzervativním duchem doby a touhami moderního člověka vytváří zvláštní atmosféru doby, atmosféru, která ve své proměnlivosti sta let přitahuje naši pozornost dodnes.

Budeme-li hovořit o romantismu, musíme mít na mysli skutečnost, že **romantismus není „jen“ literární směr, nýbrž životní styl, společenské ovzduší, celá epocha vývoje Evropy a světa.**

Nejsme asi daleko od pravdy, když řekneme, že zásadním romantickým impulsem byla **Velká francouzská revoluce**, která přinesla nejen nové národní a společenské ideály (shrnuté pod pojmy

svoboda – rovnost – bratrství), ale také novou naději na svobodu člověka samotného, na jeho oproštění se společenských vlivů a konvencí.

Romantismus je vystavěn na pojmu „**svoboda**“. Zamyslete se nad tímto slovem a pokuste se je vysvětlit, nahlédněte na „**svobodu**“ z různých úhlů pohledu – umělecky, politicky, společensky, morálně apod. Odrazem k úvahám o „svobodě“ Vám může být myšlenka **Jeana Jacquese Rousseaua** (1712 – 1778), jehož řada romantiků považovala za otce romantické myšlenky. „*Nikdy jsem nemyslel, že by svoboda člověka záležela na tom, aby dělal, co chce, nýbrž spíš v tom, aby nikdy nedělal, co nechce.*“

Zadívejte se na velmi známý obraz **Eugena Delacroixe** (1798 – 1863), byl inspirován revolučním kvasem roku 1830 a jmenuje se „**Svoboda vedoucí lid**“. Delacroixovi se podařilo mistrně vystihnout podstatu revoluce.

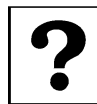

Revoluce je pro něj heroickým aktem v civilním rouše (autor nebyl zcela přesvědčen o dobrodiní demokracie, ale byl vášnivým stoupencem svobody – romantický protiklad).

<http://www.cosmoedu.net/images/delacroix8022.jpg>

Zamyslete se, proč je „svoboda“ zobrazena jako žena (proč je ženského rodu), má v tomto případě ženskost nějaký symbolický význam?

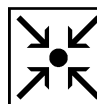
Všimněte si dobře muže v klobouku s puškou v ruce, porovnejte s podobiznou autora. Co svým autoportrétem divákovi umělec sděluje?

Romantismus je důsledkem a zároveň reakcí na dobové politické, hospodářské, společenské, kulturní události. Takovýmto reakcím říkáme **intelektuální hnutí**. V kulturních dějinách známe mnoho takovýchto hnutí před i po romantismu. Na některá romantismus navazoval, jiná se snažil popřít, podobně také v reakcích pozdějších společensko-kulturních proudů, některé z romantismu vycházely, jiné se jej snažili negovat.

Připomeňme si, jaká intelektuální hnutí ovlivňovala společenské kulturní i politické dění před i po romantismu. Zjistěte, jaký vztah romantismus zaujal k hnutím, které jej předcházely a jaký vztah zaujala k romantismu hnutí jež po něm následovala.

*„...neexistuje žádný...jednoznačně popsateľný romantický styl. /.../ Romantika není řádový pojem, s jehož pomocí lze klasifikovat, třídít a nálepkovat data, fakta a skupiny lidí. Nelze ji ztotožňovat s nějakou „školou“, „generací“, člověk do ní nemohl vztoupit jako do nějaké partaje. Jistě tu a tam existovaly v různých evropských národech seskupení a kroužky přátel, jejichž členové se mnohdy sami prohlašovali za romantiky; jiné tímto slovem denuncovali jejich odpůrci. To však bylo nahodilé užívání toho to pojmu... Tvůrci uměleckých děl nejsou „reprezentanti“ nebo „zástupci“ nějakých „směrů“; reprezentují nanejvýš sami sebe, protože vždycky byly a navždy zůstanou beznadějnými individualisty.“ (SCHULZ, Gerhard. *Romantika. Dějiny a pojem*. Praha, Litomyšl: Paseka, 1999. s. 23.)*

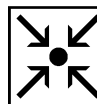

Hovoříme-li o romantismu, nesmíme opomenout jeden téměř **ironický fakt**, významným prostředkem šíření ideálů romantismu byla armáda (respektive vojáci - účastníci Napoleonových tažení). Což je vlastně ironie na druhou, neboť Napoleon Bonaparte se proti romantismu stavěl. Sám propagoval klasicismus.

V počátcích můžeme romantismus chápat jako výraz opozice vůči osobě velkého císaře (neplatí to ale všeobecně).

Svět se vyvíjí v akcích a protiakcích, Napoleonovo tažení vyvolalo protinapoleonovskou koalici, ta prosadila restauraci. **Absolutismus se stal vládním systémem, prosazoval se konzervatismus.** V reakci na něj se pak od dvacátých let rozvinula vlna národního revolučního hnutí, která vyvrcholila událostmi roku 1848. V těchto politických dimenzích se utváří romantický životní postoj, na němž se v počátku také z hlediska společenského podepsala intelektuální krize, která dolehla na lidstvo v posledním desetiletí 18. století. Kdy se osvícenství začalo stávat pro nastupující generaci nepřitažlivým. **Mladí měli dost logiky, racionální.** Svět byl pro ně světem nepochopitelným, neuchopitelným nechťeli se však od světa úplně odvrátit, proto se oddali kultu iracionální.

„Osvícenský vzdělanec 18. století byl dobře vychován, věřil v pokrok, civilizaci, smýšlel mezinárodně, přísahal na matematiku, čekal, že tajemství přírody budou užž zdolána přírodními vědami, neměl city ani představy, nýbrž toliko počítky, byl individualista, ale styděl se za své nitro, své soukromí, vážil si

sám sebe, protože v sobě viděl dokonalý a přesný stroj existenci Boha dokazoval (nebo popíral, což je totéž) rovníci, uctíval abecedu... romantický intelektuál naopak pohrdal dobře vychovanými lidmi, nazývá je filistry a šosáky, vystavoval na odív svůj cit, svou výjimečnost a podivnost, pohrdal empirií a matematikou, důvěřuje pouze instinktům, intuici a fantazii, věřil nikoli vědeckým výzkumům nýbrž citu básníkovu, ztotožnil génia s Bohem... dával přednost neměnnému, stálému před pokračujícím, vyvíjejícím se, organickému před mechanickým, prapůvodnímu před jsoucím, přírodnímu před udělaným, zkonstruovaným."

(NEFF, Vladimír. *Filosofický slovník pro samouky neboli Antigorgias*. Praha: Mladá fronta, 1993. s. 330 – 331.)

Tvrdí se, že romantismus objevil moderní náplň slova **národ** jako pospolitosti lidí zformované na základě jazykového a územního společenství.

Vedle pojmu národ se v romantismu objevil také pojem **individualita, individualismus** tj. morální princip založený na absolutizaci postavení jedince vůči společnosti.

Zamyslete se nad pojmy vlastenectví a národ. Od doby romantismu uplynulo již dvě stě let, zcela jistě prošly tyto pojmy proměnou. Pokuste se najít v literatuře různých dob „důkazy“ národního vlastenectví. Proměňují se nějak v časové ose? Je rozdílný charakter vlasteneckých projevů i napříč jednotlivými státními (národními) celky?

Pokud se chcete dozvědět, jak se utvářely moderní národy a jak se tento pojem proměňoval v čase, nahlédněte do knih českého historika Miroslava Hrocha.

Přestože byl romantismus postupně vytlačován realismem, jeho místo ve společnosti se stalo pevné a nezastupitelné. I v době nejvyššího stupně realismu – naturalismu, vznikl směr, který se nazýval **novoromantismus** a v jehož duchu autoři znovuobjevují **tajemnost, zešeřelost, světobol, morbidnost, konservativní kult minulosti, katolictví i mystiku a epigonsky napodobují složitý a vyumělkovaně archaistický sloh pozdního romantismu, někdy s barokními efekty**. Na rozdíl od dekadence chybí novoromantismu předtucha společenského rozvratu a pocit sociální cizoty a vytřídnosti intelektuála v soudobé společenské organizaci. Tím se jeho dosah zmenšuje na epigonskou, tradiční školu, málo významnou v próze a ještě méně v lyrice.

SVOBODA,

**RESTAURACE,
ABSOLUTISMUS,
NÁROD,
ANARCHISMUS,
IRACIONÁLNO**

19. století. Praha: REBO Productions, 2010.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Slon, 2009. (b)

HROCH, Miroslav. *V národním zájmu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. (c)

RAPPORT, Michael. *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2010.

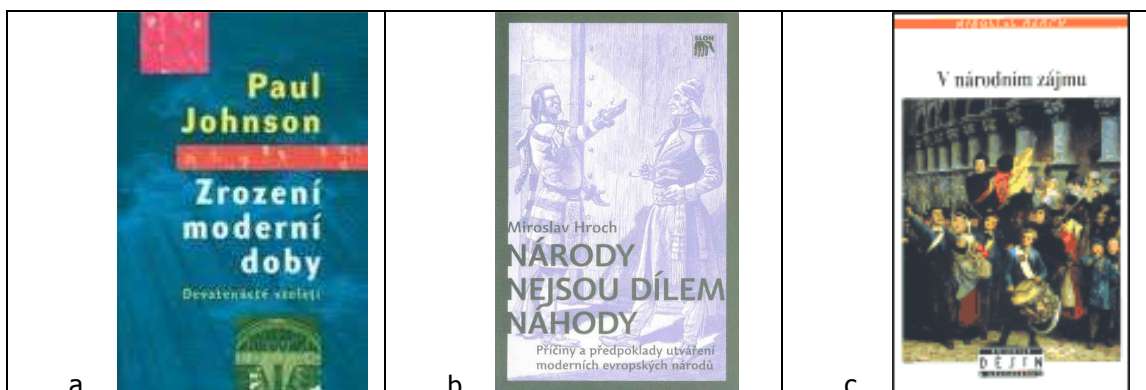
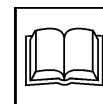
Dějiny evropské civilizace II. red. Pavel Bělina. Praha: Paseka, 1995.

HEYWOOD Andrew, *Politické ideologie*, Victoria Publishing, 1994

CHOMSKY, Noam; FOUCAULT, Michel; ELDERS, Fons. *Člověk, moc a spravedlnost*. Praha : Intu, 2005.

JOHNSON, Paul. *Zrození moderní doby. Devatenácté století*. Praha: Academia? 1998.(a)

Kronika lidstva. red. Bodo Harenberg. Bratislava: Fortuna Print, 1992.

Romantismus v hudbě

Hudební vývoj vychází ze stejných zdrojů jako v literatuře, takže hudebníci hledají inspiraci ve světě fantazie, v historii, přírodě. Na rozdíl od literatury pokrývá hudební romantismus celé 19. století – odtud také označení **19. století jako století romantismu**. Oblíbeným zdrojem motivů i témat je **lidová píseň**. Nejvýše na žebříčku dobové popularity stojí spíše drobnější útvary, např. **etudy, písně, polonézy** nebo **valčíky**. Přetrvává však i zájem o **operu**. V romantické hudbě dochází ke sblížení hudby a literatury, etabluje se **symfonická báseň, programní symfonie**, charakteristickým se stává tzv. **hudební kus**. Hudebník se velmi často považoval za básníka či esejistu vyjadřující se tóny.

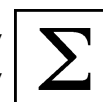
Z významných romantických umělců první poloviny 19. století připomínáme:

Gioacchina Antonia Rossiniho (1792 – 1868), autora opery *Lazebník sevilský* (1816);

Carla Maria von Webera (1786 – 1826), autora opery *Čarostřelec* (1820), jejíž podstatná část se odehrává v Čechách na Šumavě;

Frédérica Françoise Chopina (1810 – 1849), jenž v mnohých svých hudebních baladách vycházel z díla **Adama Mickiewicze** (1798 – 1855) a **Juliusze Slowackého** (1809 – 1849), např. *Balada g moll op.23* či *F dur op.38*. Také jeho komorní hudba je inspirována polskými básníky **Stefanem Witwickým** (1801 – 1847), **Adamem Mickiewiczem** nebo **Zykmundem Krasieńským** (1812 – 1859).

Hudba **F. Chopina** vyjadřuje slovanskou duši, skladatel čerpá z rysů polského národa (polonéza, mazurka). Má výtečný smysl pro rytmus. Pro jeho skladby jsou příznačné rysy melancholie, zádumčivosti (má velmi blízko k baladě), zároveň však vyjadřuje optimismus.

F. Chopin je velkou osobností romantické kultury. Vzpomínku na něj nám ve svých pamětech zanechala jeho blízká přítelkyně **George Sandová**. Spisovatel **André Maurois** (1885–1967) v románovém životopisu věnovaném této francouzské spisovatelce téměř až s impresionisticko-symbolistickou bravurou zachycuje rozhovor skladatele **F. Chopina** a malíře **Eugena Delacroixe**.

„Chopin je u klavíru, pranic nedbaje toho, že ho někdo poslouchá. Začne nenuceně improvizovat, pak přestane. „Pokračujte, pokračujte,“ zvolá Delacroix, „To není konec!“ „To ještě není ani začátek. Nic nepřichází nic než odlesky, stíny, tvary, které se hned rozplynou. Snažím se vystihnout správnou barvu, ale nedaří se mi vytvořit ani formu ...“ „Jedno bez druhého nenaleznete,“ říká Delacroix, „a obojí do sebe zapadne.“ „Co když objevím jen svit měsíce?“ „Pak jste našel odlesk odlesku.“ Zdá se, že ta myšlenka se božskému umělci zamlouvá. Opět začne, téměř nezřetelně – tak nezřetelný je to tvar. Postupně se vynořují tiché barvy jako líbezné modulace zvučící v našich uších. Náhle se rozezní nota modré – a všude kolem nás se rozprostře noc, blankytná a průzračná. Oblohu zaplní světlá mračna roztodivných tvarů. Seskupí se okolo měsíce, jenž na ně svou matnou září vrhá velká kola a probouzí ospalé barvy. Sníme o letní noci, sedíme tam a čekáme na píseň slavíka...“

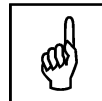
(MAUROIS, Andre. *Lélia nebo-li Život Georgie Sandové*. Praha: Odeon, 1966. s. 338-9.)

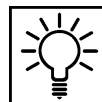
V ukázce je zachyceno umělecké romantické splynutí „básníka“, hudebníka a malíře v universálního umělce. Jsme svědky barevného vidění hudby očima malíře, který s geniální obrazotvorností jako by hudbu prostorově převáděl na své plátno.

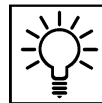
Z dalších skladatelů – romantiků připomínáme: Franze Schuberta (1797 – 1828), Ferenc Liszta (1811 – 1886), Roberta Schumanna (1810 – 1856), Richarda Wagnera (1813 – 1883), Giuseppe Fortunino Francesca Verdiho (1813 – 1901) a Michaila Ivanoviče Glinku (1804 – 1857).

Zaposlouchejte se do romantické hudby, z velké škály možností naslouchat hudbě romantických autorů doporučujeme: **Symfonii h moll** zvanou **Nedokončenou** od **Franze Schuberta** nebo jeho **Smyčkový kvartet d moll** známý pod názvem **Smrt a dívka**. Z tvorby **Ference Liszta** doporučujeme jeho symfonické básně **Tasso. Nářek a triumf, Les preludes, Orfeus, Prometheus** nebo **Fantovskou či Faustovskou programní symfonii**. Zajímavým diváckým (posluchačským) zážitkem může být zhlédnutí (poslech) opery. Z díla **Richarda Wagnera** vyjímáme čtyřdílnou operu na mythický námět **Prsten Nibelungů**, z tvorby Giuseppe Fortunino Francesca Verdiho pak operu **Nabucco**. Vrcholným zážitkem pak bezesporu bude o poslech či zhlédnutí opery **Gioacchino Antonio Rossiniho Lazebník sevillský**.

Zadívejte se na obraz Josefa Danhausera z roku 1840 Ferenc Liszt hraje na piáno. Obraz je zajímavým svědectvím o přátelských vztazích mezi umělci různých oborů a zároveň dokumentem o fungování literárních salonů v první polovině 19. století.

http://www.sfcmlhistory.com/Spitzer/203_home.html

Na obraze Ferenc Liszt hraje na piáno. Vedle přítomných velkých osobností 19. století (Napovíme, že nepočítáme-li F. Liszta u piána, a komtesu Marii d'Agoult u jeho nohou, jsou tři osobnosti spisovatelské profese a dvě osobnosti z hudebního světa. Zatímco spisovatelé jsou francouzské národnosti, hudebníci jsou Italové.) si všimněte i uměleckých artefaktů, jimiž je místnost vybavena (busta, obraz a soška).

Pokuste se identifikovat umělce či zobrazené osobnosti.

Hře F. Liszta naslouchají jeho přátelé, zleva Alexandre Dumas st., Victor Hugo, George Sandová, Niccolò Paganini, Giacchino Rossini. Busta patří Ludwigu van Beethovenovi, portrét na zdi G. Byronovi a zcela vlevo je soška Johanky z Arcu.

Romantismus ve výtvarném umění a architektuře

Hovoříme-li o romantismu ve výtvarném umění a architektuře, musíme je rozlišit. Zatímco ve výtvarném umění se romantikové přiklonili k obecným zásadám prezentovaným v jiných typech umění – **individualita, subjektivnost, iracionalita, imaginace, emotivnost, spontánnost** atd., v architektuře o svébytném stylu nemůžeme hovořit. Spojující myšlenkou se v tomto případě stává nostalgické zaměření na minulost. Výsledná podoba stavby je pak ovlivněna slohem, z něhož vychází. Romantická architektura se zhlédla především v gotice – **hovoříme tak o historizující architektuře**. Jejím znakem je uvolněná forma, asymetrie, členitost.

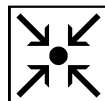
Jednou z nejvýraznějších architektonických památek romantismu je budova parlamentu v Londýně. Z významných osobností reprezentujících výtvarné umění jsou: **Ferdinand Victor Eugène Delacroix** (1798 – 1863), **William Blake** (1757 – 1827) nebo **William Turner** (1775 – 1851).

Hovoříme-li o **Williamu Blakeovi** (1757 – 1827) jako o představiteli raného výtvarného romantismu, neměli bychom jej opomenout také jako jednoho z neoriginálnějších básníků. V jeho díle se slučuje **romantismus** s **mystikou**, mnozí jej považují za propagátora, předchůdce **secese** a **symbolismu**. Ve své době však jako básník nebyl W. Blake příliš uznáván, jméno získal především jako malíř a ilustrátor. (ilustroval **Dantovu Božskou komedii**, práci však nedokončil - zemřel). Blakeovo malířství je výrazné svou perspektivou, ve svých obrazech i básních postihuje především duchovní rovinu světa, vyniká nevšední představivostí, cítí se prorokem. Tvorbu formoval svými vizemi, údajně měl dar hovořit s anděly a duchy zemřelých přátel i členů rodiny, měl častá vidění. Z básnické tvorby připomínáme sbírky **Písně zkušeností** (1794) a **Písně nevinnosti** (1789), které doplnil svými rytinami.

William Blake - ŠTĚSTNĚ JSEM BLOUDIL LUKAMI

„Šťastně jsem bloudil lukami / a ochutnával letních krás. / Když láska zjevila se mi, / byl jako slunce její jas! // Přinesla růže do tváří, / do vlasů vpletla lilie. / Svou zahradou mě provází, / kde zlatá slast se rozvíje. // Mým písním slunce dává dech, / ale mám kolem zlatou klec. / I s jarní rosou na křídlech / jsem v měkké síti zajatec. // Láska se na mé písně ptá, / hraje si se mnou v objetí. / Čechrá mi křídla ze zlata, / směje se mému zajetí.“

(BLAKE, William. *Svět v zrnku písku*. přel. Jiří Valja. Praha: Maťa, 2010. s. 10 – 11.)

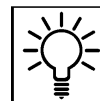
W. Blake bývá považován za jednoho z nejvýraznějších předchůdců romantismu (za romantika před romantismem). Pokuste se najít v této básni prvky, které podle Vás odpovídají poetice romantismu. V následující kapitole si můžete podle podkapitoly „Znaky a příznaky romantismu“ ověřit, zda vaše úvahy byly správné.

Zajímavou památkou romantické architektury je zámek vystavěný v novorománském stylu **Neuschwanstein**. Tento „pohádkový“ zámek v sobě spojuje romantismus architekturní s romantismem hudebním. Nechal jej postavit **Ludvík II. Bavorský** (1845–1886) jednak pro svou potřebu, ale také jako monumentální operní scénu pro svého přítele **Richarda Wagnera**.

K lásce k umění přivedla **Ludvíka II. Bavorského** údajně **Wagnerova** hudba, kterou poprvé slyšel v roce 1861, pod jejím vlivem se začal zajímat nejen o operu, ale také o mýty, báje a pohádky. **Wagnera** přijal jako dvorního skladatele s pohádkovou rentou. Nešetřil penězi při realizacích jeho oper, spolu s investicemi do výstavby zámků přivedl brzy Bavorsko na pokraj bankrotu.

Zámek Neuschwanstein – místo, v němž se spojily dějiny hudby, architektury i politiky.

(<http://www.ammersee-region.de/grafiken/download/foto-schloss-neuschwanstein-herbst-1.jpg>)

Než se pokusíme klasifikovat romantismus ve světové literatuře, připomeňme si pro srovnání, jaké osobnosti jej reprezentují v české kultuře:

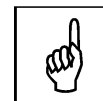
Český romantismus reprezentuje tvorba (nebo její část) **Františka Ladislava Čelakovského** (1799 – 1852), **Karla Jaromíra Erbena** (1811 – 1870), **Boženy Němcové** (1820 – 1862) či dramatická tvorba **Josefa Kajetána Tyla** (1808 – 1856). Nejvýraznějším představitelem českého romantismu se stal **Karel Hynek Mácha** (1810 – 1836). Z dnešního pohledu se k vrcholným dílům romantického období počítají rukopisné podvrhy (RK a RZ).

V české hudbě se romantismus úspěšně prosazuje až v její pozdní fázi v tvorbě **Bedřicha Smetany** (1824 – 1884), **Zdeňka Fibicha** (1850 – 1900) či **Antonína Dvořáka** (1841 – 1904).

V architektuře se romantismus projevuje v oblibě anglických parků, napodobenin různých přírodních úkazů (jeskyně, skalky, přírodní zátiší) či historických staveb (minarety, zříceniny, hrady) např. zámek Hluboká či Lednice.

Malířství je reprezentováno tvorbou **Antonína** (1874 – 1843) a **Josefa Mánesových** (1820 – 1871), **Antonína Navrátila** (1798 – 1865), **Mikoláše Alše** (1852 – 1913). V sochařství **Josef Václav Myslbek** (1848 – 1922).

ASYMETRIE,

EMOCE,

ETUDA,

HISTORIZUJÍCÍ ARCHITEKTURA,

INDIVIDUALITA,

LIDOVÁ PÍSEŇ,

PROGRAMNÍ SYMFONIE,

SUBJEKTIVNOST,

SYMFONICKÁ BÁSEŇ.

BECKETTOVÁ, Wendy. *Toulky světem malířství. Základní průvodce dějinami výtvarného umění.* Praha: Fortuna Print, 1996.

ČERNUŠÁK, Gracián. *Dějiny evropské hudby.* Praha: Panton, 1874.

GLANCEY, Jonathan. *Architektura. Velký ilustrovaný průvodce.* Praha: Slovart, 2007.

GOMBRICH, Ernst Hans. *Příběh umění.* Praha: Odeon, 1992.

HÁJEK, Václav. *Architektura. Klíč k architektonickým slohům.* Praha: Grada Publishing, 2000.

KRAUSS, Anna-Carola. *Dějiny malířství. Od renesance k dnešku.* Praha: Slovart, 1996.

KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu.* Praha: Akropolis, 2001.

Lexikon teorie literatury a kultury. red. Ansgar Nünning. Brno: Host, 2006.

PIJOAN, José. *Dějiny umění sv. 8.* Praha: Balios, Knižní klub, 2000.

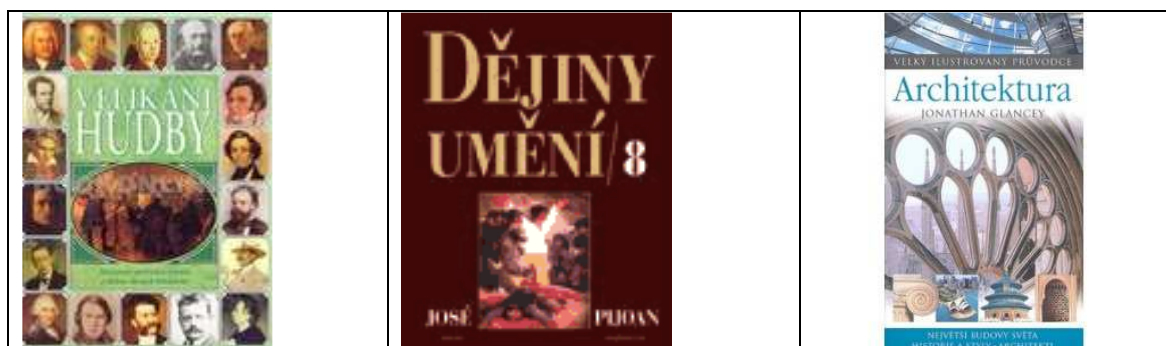
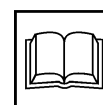
POHRIBNÝ, Arsen. *Malý labyrint výtvarného umění.* Praha: SNDK, 1968.

Velikáni hudby. Bratislava: Perfekt, 1995

VOLEK, Tomislav. *Osobnosti světové hudby.* Praha: Mladá fronta, 1982.

Vysloužil, Jiří. *Hudební slovník pro každého. 1. díl, Věcná část Jiří Vysloužil.* Vizovice: Lípa, 1995.

VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého. 2. díl, Skladatelé a hudební spisovatelé.* Vizovice: Lípa, 1999.

3 ROMANTISMUS

Již bylo naznačeno, že definovat **romantismus** není pro jeho značnou šíři zrovna snadnou záležitostí, pojmy si však žádají přesné definování a my se slovem romantismus pracujeme jako s literárně historickým pojmem.

U kořene slova „**romantika**“ stojí město Řím, etymologicky pochází ze starofrancouzského slova „**romance**“, kterým se ve středověku označovala románská lidová mluva v protikladu vůči latině, která byla považována za jazyk vzdělanců. O něco málo později se slovem „romance“ začaly nazývat veršované a prozaické příběhy, které se vypravovaly o rytířích a jejich dobrodružstvích. A ještě o chvíli později se z tohoto jádra vyvinulo slovo „**román**“.

Obliba „románu“ vzrůstala, vznikaly jeho nové žánrové varianty a slovo romantický získávalo na dalších významech např. **excentrický, přepjatý, ponurý, hrůzostrašný, citivný** nebo **tklivý**. Na konci 18. století dostalo slovo romantický ještě jednu hodnotu, používalo se v protikladu ke slovu klasický.

Zatímco pojmem klasický se označovala „stará“ antická kultura, neboť právě ta formovala vzdělání a učenost od jejího počátku až do té doby, slovo „romantický“ se začalo používat pro „novou“ moderní kulturu, kulturu evropsko-křesťanskou.

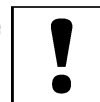
Tímto významovým přechodem započala éra romantismu. Máme-li tuto epochu časově vymezit, shodne se většina badatelů na rozmezí let **1800 – 1840**, ovšem jsou i odborníci, kteří tuto časovou hranici posouvají o deset let jak po směru proudu času, tak proti němu. A jsou badatelé, kteří tuto dobu vnitřně člení na romantismus, kterému předcházela **preromantismus** a po němž následoval **postromantismus**, nebo-li pozdní romantismus.

Prvními teoretiky nové kultury se stali **Novalis** (1772 – 1801) a **bratři Schlegelové, Friedrich** (1772 – 1829) a **August Wilhelm** (1767 – 1845)). Zvláště **August Wilhelm Schlegel** byl významným propagátorem nové kultury, jejíž teorii přednášel na německých univerzitách v **Jeně**, v **Berlíně**, ale také ve Vídni.

Byl to on, kdo dal romantické kultuře pevné obrysy a kdo ji propojil s tradicí. Schlegel totiž použil slovo moderní kultura ne ve významu „nová“, ale ve významu „universální“, a tím pádem „nepomíjivá“, čímž

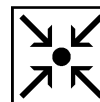
ji spojil s tradičními kulturními hodnotami (které svět vyznává již od středověku). Spojnicí mezi „starou“ a „moderní“ kulturou, a tedy univerzálním principem se stalo křesťanství. Měli bychom mít na paměti, že **August Wilhelm Schlegel** nebyl církevním hodnostářem, nechápal křesťanství dogmaticky, vnímal jej čistě intelektuálně, čímž vnesl do této problematiky psychologické aspekty, které jej dovedly k významnému závěru:

„Romantismus je touha vzniklá z napětí mezi minulostí a budoucností, křesťanství je prostředníkem a možností výkladu této touhy.“

Schlegelovy přednášky měly ohromný úspěch jak doma v **Německu** (kde mezi posluchači bylo hodně cizinců), tak i při jeho zahraničních cestách. Není proto divu, že se myšlenky romantické kultury velmi rychle rozšířily po **celé Evropě**.

Novalis

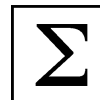
„Louka se počala zelenat / a meze jsem viděl rozkvétat, / denně novými bylinami. / Na nebi modř, / vzduch vůni vábí. / Co se mnou je jsem nevěděl / a jak se stalo, co jsem zřel. // A čím dál temnější byl les / a po všech cestách ke mně nes / se zpěváků hlas, vonným vzduchem. / Sladce mi pronikaje sluchem. / Co se mnou je jsem nevěděl / a jak se stalo, co jsem zřel. // Teď na všech stranách vřela zem, / barvami, tóny, životem. / Jak by se v líbeznosti chtěla / nejraději sjednotiti celá. / Co se mnou je jsem nevěděl / a jak se stalo, co jsem zřel. // Mne napadlo, duch probudil se nějaký, / vše oživil a v tisícovém krásném kvítí, / sám sebe chce snad vyjevit. / Co se mnou je jsem nevěděl / a jak se stalo, co jsem zřel. // Snad nová říše počíná, / z prachu povstane květina, / strom vzezřením se v zvíře změnil, / zvíře dospěje k polidštění. / Co se mnou je jsem nevěděl / a jak se stalo, co jsem zřel. // Jak jsem tak myšlenek tkal nit, / vzbudil se ve mně silný cit. / To hezká dívka přicházela / a moje smysly jala zcela. / Co se mnou je jsem nevěděl / a jak se stalo, co jsem zřel. // Šla kolem mne, já pozdravím. / O jejím díku, dodnes sním. / Ruku jsem uchopil jí čile / a jí to zdá se bylo milé. / Co se mnou je jsem nevěděl / a jak se stalo, co jsem zřel. // Před září slunce / les nás skryl, / že jaro je, jsem pochopil / I to proč na zemi teď platí, / že z lidí se mohou bozi stát / A v ten ráz jsem se dozvěděl, / jak se to stalo, co jsem zřel. //“

(z pořadu ČRo Vltava Nedozpívaná píseň, 14. 1. 2007)

V Novalisově básni nacházíme takřka všechny motivy, které jsou pro romantismus příznačné (oslava krásy, přírody, hledání universa, „modré květiny“ lásky). Básníkovu nejistotu i rozervanost. Jak byste popsali či vystihli základní emoci, kterou báseň vyjadřuje.

Znaky a příznaky romantismu

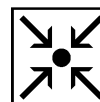
Romantismus je označení životního stylu nebo postoje, vyznačujícího se příklonem k idealismu. Zároveň je to pojmenování uměleckého stylu a slohu zasahující období první poloviny 19. století. **Projevuje se v těchto uměleckých oblastech** (*výtvarné umění, literatura, architektura, hudba*), ale také v širším **společenském intelektuálním kontextu** (*oblast politiky, filozofie, teologie, medicíny, přírodní a humanitní vědy*).

Romantismus vznikl jako reakce na osvícenství, duchovní krizi konce 18. století a napoleonské války. Kolébku hledejme v Německu, neboť prvními teoretiky romantismu byli August Wilhelm Schlegel, Friedrich Schlegel a Novalis.

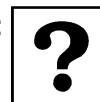
Mezi **charakteristické prvky romantismu** můžeme přiřadit jeho národní charakter, obdiv k lidovému umění, sentimentalismus a kult hrdinů.

Romantický člověk, umělec, je vždy výjimečná osobnost (v kladném i záporném smyslu), nejčastěji se vnímá v krajních pólech společenského vydědění a intelektuála. Mezi jeho typické rysy patří: **světobol, rozervanectví, důraz na osudovost, rozporuplná osobnost.**

„Národní písně mají v sobě zvláštní kouzlo. Umělci-básníci chtějí napodobit tyto výtvořiny přírody stejným způsobem, jakým se vyrábějí umělé minerální vody. Ale i když chemickým procesem zjistí jednotlivé složky, hlavní věc jim přece jen ujde, totiž nerozložitelná tajuplná přírodní síla.“ (Henrich Heine) (*Ars poetika. Z úvah o básnickém umění*. ses. Václav Kubín. Praha: Československý spis., 1976. s. 202.)

Zamyslete se nad slovy německého romantického básníka a pokuste se vystihnout podstatu tohoto výroku, v čem splňuje „romantická“ kritéria?

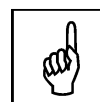

Národní píseň je romantickým fenoménem, v čem spatřujete fenomenálnost?

S romantismem se velmi často pojí termín **sentimentální**. Řekne-li se dnes sentimentální, vytane nám na mysl sladkobolný příběh, ovšem sentimentálním v době romantismu bylo myšleno spíše označení **„psychologický“**, lépe řečeno citový, subjektivní.

CITOVÝ

KŘESŤANSTVÍ
UNIVERSÁLNOST
MODERNÍ
IDEÁL
ESTETIKA
SVĚTOBOL
ROZERVANECTVÍ

ABRAMS, Meyer Howard. *Zrcadlo a lampa: romantická teorie a tradice estetického myšlení*. Praha: Triáda, 2001.

Člověk romantismu a jeho svět. red. François Furet. Praha: Vyšehrad, 2010.

DOORMAN, Maarten. *Romantický řád*. Praha: Prostor, 2008

HRBATA, Zdeněk, PROCHÁZKA, Martin. *Romantismus a romantismy*. Praha: Karolinum, 2005.

JIRÁNEK, Jaroslav. *Eseje o romantismu*. Praha: Panton, 1989.

KARPATSKÝ, Dušan. *Malý labyrint literatury*. Praha: Albatros, 1997.

LEGRAND, Gérard. *Romantismus*. Praha: Litomyšl, 2001.

PAVELKA, Jiří., POSPÍŠIL, Ivo. *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Brno: Georgetown, 1993.

3.1. Německý romantismus

Kolébkou romantismu je Německo. Zde se v Jeně vytvořila skupina mladých intelektuálů a nadšenců, kteří položili základy modernímu umění. O jenské skupině hovoříme jako o **tvz. jenské škole**, aby se od ní odlišila další etapa vývoje romantismu na německém území **tzv. heidelberská škola**.

Jenský okruh se ustavil již koncem 90. let 18. století kolem časopisu Athenaeum, kdy se v jeho redakci sešli budoucí významní romantikové, kromě již jmenovaných (**Novalise** a **bratrů Schlegelových**) je ještě možno připomenout **Friedricha Schleiermachera** (1768 – 1834) a **Ludviga Tiecka** (1773 – 1853).

Heidelberská škola představuje druhou etapu německého romantismu a navazuje na činnost jenské školy. Heidelberští za svůj prvořadý úkol považovali sběratelství lidové slovesnosti, neboť v lidu a národu spatřovali tvůrčího génia. Mezi představiteli heidelberské školy najdeme např. spisovatele **Clemense Brentana** (1778 – 1842), **Achima von Arnima** (1781 – 1831), sestru prvního a zároveň manželku druhého jmenovaného **Bettinu von Arnim** (1785 – 1859) či **Josepha von Eichendorffa** (1788 – 1857).

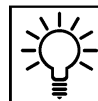

Z významných děl těchto autorů připomeňme sbírku německých lidových a starých písní, kterou vydali **C. Brentano** a **A. von Arnim** pod názvem **Chlapcův kouzelný roh** (1806 – 1808). Ve sbírce, jež čerpá ze soudobé lidové poesie a měšťanské kultury (zpěvu), oba umělci (sběratelé) provedli v některých písních řadu změn, případně je doplnili podle svých romantických představ. Z hlediska žánrového zde najdeme **balady, morytáty, písně historické i legendy, kostelní zpěvy, milostné, vojenské, tovaryšské a dětské písně**.

Lidová slovesnost a obzvláště **písňová tvorba** měla v období romantismu klíčovou roli, co by inspirátor velkých i malých umělců. Řada z nich se až s vědeckou vervou sběru lidových písní věnovala a řada z nich lidovou píseň svou tvorbou napodobovala. Není proto divu, že jedním z nejvyužívanějších žánrů té doby byla ohlasová poesie.

S tvorbou prvních německých romantiků se můžeme seznámit prostřednictvím rozhlasu, v archivu Českého rozhlasu existuje pětidílná úprava **Chlapcova kouzelného rohu** (Budíček, Tambor, Rýnský spolkový prsten, Antonín Paduánský káže rybám, Píseň noční stráže).

Velmi zajímavou četbou je pak četba novely **Achima von Arnima Kde se kovají sňatky** s podtitulem **Z memoárů jednoho přírodovědce** (2006), jejíž děj se odehrává ve Skotsku a je uveden slovy, které můžeme považovat za základní romantický axiom „*Stěží svým zrakem rozeznám skutečnost od toho, co vidím ve své fantazii...*“. V režii Aleše Vrzáka účinkuje Jiří Schwarz.

Zjistěte, co znamená fráze z názvu „kovat sňatek“. Náповědou může být připomenutí francouzské komedie s **Luisem de Funesem** v jedné z hlavních rolí „**Senzační prázdniny**“, kde tato tradice hraje důležitou roli v dějové zápletce.

Romantické základy však můžeme hledat již v generaci předchozí, v této souvislosti se hovoří o hnutí „**Sturm und Drang**“ (Bouře a vzdor), jež reprezentují **Johann Wolfgang Goethe** (1749 – 1832) (**Utrpení mladého Werthera**, 1774; **Faust** (I. 1808, II. 1831)) a **Friedrich Schiller** (1759 – 1805) (**Loupežníci**, 1781).

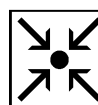
„Sturm und Drang“ (Bouře a vzdor)

V literární historii nám hnutí reprezentuje **preromantismus** (lépe řečeno **předchází romantismu**). Vřazováno bývá do let 1767, kdy **Johann Gottfried Herder** (1744 – 1803) vydal spis **O novější německé literatuře**, a poloviny osmdesátých let. S pozdějším romantismem je spojuje kritický vztah ke klasicismu a osvícenství, nad jehož rozumářství kladou důraz na cit, zaujetí, vášně, vzdor. Jejich postavy ztělesňovaly ideály svobodné vůle a často se bouřily proti společenským konvencím. Vedle dvou zmíněných autorů je výrazným představitelem hnutí autor balady **Lenora** (1774) a postavy **barona Prášila - Gottfried August Bürger** (1747 – 1794).

S básní **Lenora** námětově velmi úzce souvisí **Erbenova** balada **Svatební košile**. Také zde je hlavní hrdinkou mladá dívka jménem Lenora, jejíž milý Vilém odchází na vojnu, dívka má tušení, že Vilém na vojně padl a ve svém utrpení začne proklínat celý svět i Boha. Když to slyší její matka, která na jedné straně chápe její neštěstí, na druhé straně se hrozí jejich kleteb, modlitbou se snaží dívku před Bohem obhájit. Následně dívku v noci její milý navštíví - jako umrlec. Lenora, která v radosti nad shledáním nepozná, že se jedná o záhrobní postavu, s ním odchází na hřbitov, kde se Vilém, k zděšení dívky, změní v kostlivce. **Bürger** baladu nedokončil, takže o dalším osudu dívky, na rozdíl od básně **Erbenovy**, nemáme informace.

„Pro německou baladu se ustálila tato klasifikace. Romantickou bývá označována balada, jejíž autor se podílí na ději, ať již dobrovolně, nebo nedobrovolně. Příkladem tohoto typu je Bürgerova Lenora. Je romantická dávno před romantikou. Klasickou bývá zvána balada, jejíž autor se na hrdinově osudu emocionálně nepodílí, nýbrž jej pouze přednáší, dramatizuje a ponechává prožitku svého čtenáře. Sem náleží většina balad Goethových a Schillerových. Romantikové po nich psali balady klasické i romantické, z čehož je zase patrné, že klasičnost balady není dána autorstvím klasika ani není známkou jakosti, právě tak jako romantická balada nemusí mít nic společného s romantickým vkusem. /.../ V baladě se zhuštěně nebo náznakově střídá souvislé vyprávění s dialogem nebo jeho zárodky, lyrické zamyšlení s dramatickým pohybem, dovednost strofické stavby s úsporností uměleckých prostředků, dynamická zhuštěnost s oproštěním vzatým z lidové písně. /.../

Balada se podle Goetha do nás zakusuje reálnými, nepohodlnými a leckdy otřesnými otázkami. Její epičnost se napájí ze zdrojů minulosti, třeba i nedávné. Její dramaticčnost je záležitost přítomná i tam, kde ji autor kostýmuje historicky. Její lyričnost má, jako všechny komplexy přání, touhy nebo naděje, funkci futurální. Jinou formou lyrického sklonu k fantazii a iracionálnosti je hudebnost. /.../“
(SIEBENSCHNEIN, Hugo. *O německé baladě*. Světová literatura č. 1., 1961. str. 223)

Johann Wolfgang Goethe je jedna z nejvýznamnějších postav světové literatury, jeho věhlas byl obrovský, již za života měl mezi romantiky mnoho obdivovatelů a později následovníků. Romantiky uchvátily především dvě postavy - **Werther** a **Faust**.

Zatímco **Werther** (*Utrpení mladého Werthera*, 1774) představuje typ citlivého, jemného člověka, vnímavě reagujícího na niterné bolesti své i druhých. Je plný entuziasmu, vášnivý, ale osamělý a uvědomující si skutečnost, že žije ve světě, kde ideály přicházejí vniveč. Svět mu klade do cesty překážky, které nemá sílu překročit, chybí mu vůle dokončit, co začne, a je ubíjen nenaplněnou láskou. Končí v hluboké rezignaci a sebezničení.

Faust (*Faust I.* 1808, *II.* 1831) je typ neklidného, po věděni lačnického člověka. Faust ztělesňuje moderní subjektivismus, pokouší se osvobodit se od konvencí dobové morálky, náboženství i filozofie. Na své cestě neváhá přijmout pomoc zla, přesto zůstává dobrým člověkem. Je tak Wertherovým optimistickým protikladem. Jedná se o člověka aktivního, toužícího stát se sám sobě „nejvyšší“ autoritou.

Faust je velká postava světové literatury, v této souvislosti hovoříme o tzv. LITERÁRNÍM TYPU. Vysvětlete tento pojem a rozvzpomeňte se na další literární typy ve světové literatuře.

Z dalších německých průkopníků romantismu bychom vedle již zmíněných mohli připomenout jména: **Novalis** (1772 – 1801), **bratři Grimmové, Jacob** (1785 – 1863) a **Wilhelm** (1786 - 1859), **Ernst Theodor Amadeus Hoffmann** (1776 – 1822) nebo **Jean Paul** (1763 – 1825).

Ernest Theodor (Wilhelm) Hoffmann se narodil v Královci, v rodině advokáta dvorního soudu. Byl třetím dítětem manželského páru, který se pomalu rozpadal, a čtyři roky po jeho narození otec rodinu opustil.

Velký vliv na jeho výchovu kromě matky měla také babička a neúspěšný právník, strýc Otto. Sám autor na systém babiččiny výchovy vzpomíná, že se jeho život skládal z „*jídla, spaní, pití, znovu spaní a znovu jídla, s trochou hudby a četby k dobrému zažívání*“.

Hoffmann byl dítě neposedné, živé a babiččin životní styl mu nevyhovoval, pravděpodobně již v těchto letech se u něj vyvinul odpor ke všemu oficiálnímu světu, který jej obklopoval. **A stále víc a víc uniká do světa představ a fantazie, žije světem umění, věnuje se hudbě** (ovládá velmi dobře hru na několik hudebních nástrojů).

Přesto všechno vystuduje práva a stává se úředníkem, vzorně vykonává své úřední povinnosti a po pracovní době se odraťává ve svém světě představ. Oddává se literatuře a pod vlivem četby začíná sám tvořit. Umění se mu stalo spásou i prokletím.

Umění nakonec vítězí v době, kdy Napoleon poráží Prusko, opouští úřednické místo a nastupuje jako dirigent a ředitel divadla v Bamberku. Později vyučuje hudbě, složil také operu. V roce 1809 mu je otištěna jeho první povídka (*Rytíř Glück*), již předtím ale na sebe upozornil svými fejetony a recenzemi.

Babenberský pobyt znamenal v jeho životě také citový otřes, zamiloval se do mladičké Italky Julie Marcové. Tato láska (podobně jako předchozí) nebyla šťastná, Julie se rozhodla pro jiného. Jeho umělecká sláva však stoupá k vrcholu, avšak jejím odleskem je nemoc, která jej postihuje a které 25. 6. 1822 podléhá.

Literární dílo E.T.A. Hoffmanna je všeobecně známé, jak byste charakterizovali jeho tvorbu a která z jeho děl jsou dostupná v českém jazyce.

Na námět ze života a díla E.T.A. Hoffmanna napsal **Jaques Offenbach** operu **Hofmanovy povídky**. **E.T.A Hoffmann** je mimo jiné autorem **oper Aurora či Undine**.

Jean Paul je pseudonym německého spisovatele **Johanna Paula Friedricha** (1763 – 1825), který získal proslulost svými humoristickými romány a povídkami. Vynikal jako skvělý bonmotista (česky vyšly jeho **Aforismy** 1997). Z dalšího díla: **Advokát Sirový** (česky 1983), **Doktor Škrtičkočka** jede do lázní (česky 1963). Jeho dílo odpovídá romantickému stylu zálibou v přírodních motivech, na rozdíl od jiných romantiků se však dokázal i na vážné momenty dívat odlehčeně, s humorem. Jeho humor má blízko k humoru absurdnímu a ke grotesce.

„Opravdový básník je při psaní pouze posluchačem, a nikoli pánem svých postav, to znamená, že neslepuje jejich dialogy podle norem pracně vyzískaných studií psychologie, ale představuje si je; jako kdyby žily ve snu, a potom jim naslouchá.“ (Jean Paul)

(*Ars poetika. Z úvah o básnickém umění*. ses. Václav Kubín. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 251.)

Z řady našich ukázek zaznívají myšlenky romantických autorů i intelektuálů pozastavující se nad základními otázkami vztahu romantického umělce k životu, dílu či umění. **Jean Paul ve své myšlence podtrhuje nutnost citu v rámci romantické tvorby**. Opět jako již jiní romantikové předním a po něm zdůrazňuje nikoliv rozumovou sféru, nýbrž vnímavost člověka k okolí a citlivost v pozorování světa. Jak dalece s jeho názorem souhlasíte?

Umělecky nejvýrazněji vyjádřil princip romantismu **Novalis** v dvoudílném fantastickém románu **Jindřich z Ofterdingen** (1802). Hlavní hrdina bájný středověký minesenger Jindřich (**údajný autor písně o Nibelunzích**) se vydává na cestu na zkušenou. Impulsem je mu sen, v němž se mu zjeví **modrá květina**, která je mu příslibem štěstí a slávy, symbolem poezie.

Hledání modré květiny se pak stalo symbolem hledání smyslu světa a místa člověka v něm. Jindřichovo hledání modrého květu je úspěšné, modrá květina – láska je nalezena a román vrcholí poetizací světa, v němž člověk, příroda, vesmír, živly, barvy, tóny nalézají společnou řeč. O tom všem se však můžeme jen dohadovat z autorova náčrtku, neboť román zůstal nedokončen.

„Opojen vzrušením a přesto vědom si každého dojmu plul jinoch zvolna v zářivém proudu vylévajícím se z nádrže do skály. Obestřel ho podivný sladký spánek, v němž snil o nepopsatelných událostech a z něhož ho probudilo nové světlo. Zjistil, že je na měkkém trávníku u samého zřídla, které tryskalo vzhůru a které jako kdyby bylo pohlcováno vzduchem. Tmavomodré, pestře žilkované skály se tyčily nedaleko odtud: denní světlo kolem něho bylo neobvykle jasné a lahodné, obloha byla černomodrá a bez mráčku. Ale ze všeho nejmocněji ho přitahovala jasně modrá květina, která rostla u samého zřídla a dotýkala se ho širokými, lesknoucími se listy. Kolem dokola byl bezpočet květin všech barev a vzduch byl prosycen vzácnou vůní. Ale on neviděl nic jiného než tu modrou květinu a dlouho si ji prohlížel s nevýslovnou něžností. Nakonec k ní chtěl přistoupit, když tu se náhle začala květina pohybovat a měnit; listy se zaleskly ještě víc a přivinuly se k stonku, který začal růst do výše, květ se k němu naklonil a květní lístky vytvořily modrý široký lem, ve kterém se vznášela jakási líbezná tvář. S touto podivuhodnou proměnou rostl stále více jinochův sladký úžas, když tu ho náhle probudil hlas jeho

matky, a on byl opět doma v jizbě, kterou již ozlacovalo ranní slunce. Byl ještě příliš uchvácen, než aby dal najevo nevoli nad tímto vyrušením; naopak, popřál matce přívětivě dobrého jitra a opětoval její srdečné objetí."

(NOVALIS. *Modrá květina*. Praha: Odeon, 1971. s. 67 – 68.)

Modrý květ – něco, čeho člověk nemůže dosáhnout, symbol smyslu života – **je symbolem do nekonečna směřující touhy.**

Modrá barva je barvou nebes a moře a ukazuje na jejich nekonečnost, má dvě polohy světlou (výšiny) a temnou (hlubiny). Modrá je barva bohů, odkazuje k nejvyšším hodnotám, s přechodem do bílé je spojena představa čistoty (barva panenského roucha panny Marie).

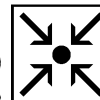
Modrá odkazuje na věrnost a stálost, zároveň ale je modrá barvou smutku a neštěstí, lži a zla.

Květina vyjadřuje své poselství v náznacích, nejčastěji bývá květina chápána jako posel citů.

Z významných německých romantiků, kteří stáli tak říkajíc mimo hlavní skupiny, můžeme zmínit **Friedricha Hölderlina** (1770 – 1843), autora lyrického románu v dopisech **Hyperion aneb Eremita v Řecku** (1797 - 1799) a **Heinricha Heineho** (1797 – 1856). Heine je znám jako básník především díky skladbě **Lorelei**, která byla součástí sbírky **Kniha písní** (1827). Zapomenout bychom neměli ani na dramatika a básníka **Heinricha von Kleista** (1777 - 1811), jehož již ve své době proslavilo antické drama **Penthesilea** (1808) nebo historické drama **Katynka z Heilbronn** (1807-8).

Heinrich Heine – Lorelei

„Nadarmo ptám se a trudu, / proč jsem tak zasmušen; / pohádka z dávných časů / mi nechce z mysli ven. // Vzduch chladne a již se šerí / a tiše plyne Rýn; / hor temena se noří / v červánků třpytný klín. // Tam nahoře nejkrásnější / dlí panna černých krás, / šperk její zlatý skví se / a zlatý češe si vlas. // Jej zlatým hřebenem češe / a píseň pěje si, / že bájný, mocný nápev / zadouvá za lesy. // Bol divoký pojme mládce, / jenž s lodkou pluje sem, / on nezří útesy skalní, / on zří jen vzhůru něm. // Ó běda, vlny jej zhltní, / člun s plavcem schýlen v kraj, / a tím jen čarozpěvná / je vinna Loreley. //“

Překlad Ervína Špindlera (1873)

„Já sám nevím proč, co to značí, / že jsem tak zamyšlen; / ta prastará pověst k pláči / mě týrá dnes po celý den. // Vzduch ochladí, už se stmívá / a tiše plyne Rýn; / zář slunce dohořívá / a na hory pad stín. // Na skále sedí panna, / má dýmantový pás, / je celá ošperkovaná, / češe si zlatý svůj vlas. // Má zlatý hřeben v hlavě, / češe si, zpívá si, / zpívá tak dojímavě, / co zpívá, ach, co asi? // Lodník je dojat tím zpěvem, / ten zpěv ho tak ošálí, / že, upoután luzným zjevem, / si nevšimne úskalí. // Víř lodku podemílá, / už nahnul se její kraj; / to všecko způsobila / svým zpěvem Loreley. //“

Překlad Vítězslava Nezvala (1950)

„Já nevím, co duši mi hraje, / že dnes tak smuten jsem; / to dávná je, dávná báje, / mám pořád ji v srdci svém. // Je chladný vzduch a už tmí se, / a tiše plyne Rýn; / a temeno hory rdí se / v nebe a do hlubin. // A panna jak obrázek svatý / tam zasedla, pouhý jas, / a blýská se šperk jí zlatý, / a vlasy má zlaté v pás. // Hřebenem zlatým je česá / a zpívá si v doprovod; / ta píseň lká a plesá / a mocně zní v šum vod. // A lodníka v lodce jaly / bolest a divý žal; / on nevidí v řece skály, / on do výše zraky vzpjál. // Mně zdá se, pohltí vlny / hocha i člun v svůj kraj; / to pění divuplným / jala ho Lore-Ley. //“

Překlad Pavla Eisnera (1951)

„Já nevím, co vskutku je se mnou, / že jsem tak zkormoucen; / jak dávnou tu báji temnou / mám vypudit z hlavy ven. // Stmívá se, chladný vzduch vane / a klidně plyne Rýn; / jen temno hory plane, / tam slunce, dole stín. // Překrásná panna, s tváří, / jež podivný má jas, / tam zlatými šperky září / a česá zlatý svůj vlas. // A s hřebenem zlatým si hraje, / zabrána do zpěvu; / ta píseň tak čarovná je, / tak mocného nápěvu. // Tu na plavce v člunu padne / tak divoký stesk a žal; / on nevidí skály zrádné, / zrak nahoru upírá dál. // Víím, klesne pak pod temnou vodu / člun s plavcem, skončí se báj; / to písni svou, plnou svodů, / jej strhla Lorelei. //“

Překlad Františka Hrubína (1958)

(HEINE, Heinrich. *Písň a lamentace*. Praha: Československý spisovatel, 1966. s. 27 – 29.)

V naší ukázce se můžeme seznámit s básní Lorelei hned ve čtyřech překladech. Bude zajímavé nejen srovnat, jak se měnil přístup básníků k této skladbě v průběhu sedmdesáti let, stejně může být zajímavé srovnat jak se v básni projevuje autorský styl či básníkův psychologický charakter. Vnímáte rozdíly v překladech spíše z hlediska doby a času, který jej dělí, nebo z hlediska osobností, které tuto báseň překládaly.

I když známe Vítězslava Nezvala, Pavla Eisnera i Františka Hrubína v jiných uměleckých situacích, patří nepochybně k našim výrazným překladatelům. Zjistěte, koho tito autoři dále překládali a jaká je jejich filozofie překladu. Ervín Špindler (1843–1918) je dnes již zapomenutou osobností, je možné zjistit podrobnosti z jeho života?

Lorelai je skála na východním břehu Rýna u městečka Sankt Goarshausen. Je to velmi úzké místo na hranicích mezi Německem a Švýcarskem, kde dochází velmi často k lodním nehodám. Stejným jménem jako skála se nazývá i vodní víla, která v těch místech po vzoru mytologických sirén láká plavce a námořníky do záhuby. O této víle pojednává pak i báseň H. Heineho.

„STURM UND DRANG“

**BALADA
HEIDELBERGSKÁ ŠKOLA
JENSKÁ ŠKOLA
SEN
SYMBOL**

Atlas literatury. red. Malcom Bradbury. Praha: Cesty, 2003.

AUERBACH, Erich. *Mimesis*. Praha: Mladá fronta, 1998.

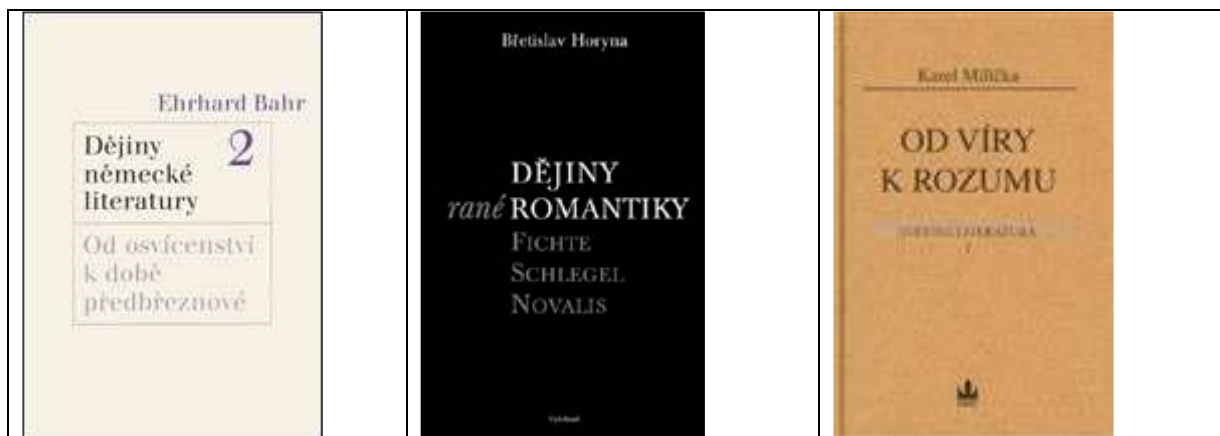
BAHR, Ehrhard. *Dějiny německé literatury: Kontinuita a změna: Od středověku po současnost. Sv. 2, Od osvícenství k době předbřeznové*. Praha: Karolinum, 2006.

BERKOVSKIJ, Naum Jakovlevič. *Německá romantika*. Praha: Odeon, 1976.

ČERNÝ, Václav. *Tvorba a osobnost I., II.* Praha: Odeon, 1992, 1993.

HORYNA, Břetislav. *Dějiny rané romantiky*. Praha: Vyšehrad, 2005.

MILIČKA, Karel. *Od víry k rozumu. Světová literatura 2.* Praha: Baronet, 2002.

3.2. Anglický (americký) romantismus

Je-li **Německo** kolébkou romantismu, **Anglie** je jeho mládím. Teprve díky anglickým autorům se romantismus v praktické rovině masově rozšířil po Evropě a světě. **Angličané dali světu skutečného romantického hrdinu.**

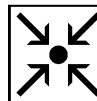
Zasloužili se o to předně básníci tzv. jezerní školy **William Wordsworth** (1770 – 1850) a zvláště **Samuel Taylor Coleridge** (1772 – 1834). Společně vydali sbírku **Lyrické balady** (1798), do níž Coleridge přiřadil i svou báseň „*Píseň o starém námořníku*“. Sbíрка **Lyrické balady** otevřela cestu romantismu v anglické literatuře.

Lake School neboli **jezerní básníci** - Lake Poets je označení skupiny básníků, kteří žili a tvořili v oblasti hrabství **Westmoreland** na severozápadě Anglie. Svérázná tamní krajina plná jezer zapůsobila na komunu umělců v okolí, kteří své nadšení z krás přírody vtělili do své tvorby. Srovnáme-li tuto první vlnu anglické romantiky s druhou vlnou, kterou reprezentuje např. **Byron** a **Shelly**, vidíme, že jezerní básníci své dobové rozpory řešili útekem do fantazie, snu a minulosti, pozdější generace se v mnohem větší míře angažovala jak společensky, tak politicky. K již zmíněným představitelům patřil k jezerním básníkům také **Robert Southey** (1774 – 1843).

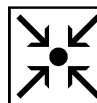
„Básník uvádí do pohybu každíčké vláčekno lidské duše. Jeho dílo vyzařuje duchovní atmosféru, slučující a sjednocující takřka všechny lidské schopnosti. To je ona magická síla k syntéze, již přisuzují toliko imaginaci a která se projevuje v rovnovážnosti a ve smířování protikladných kvalit... stavu neobyčejné citlivosti a nezvykle principiálního pořádku.“ (Coleridge)

(*Ars poetika. Z úvah o básnickém umění.* ses. Václav Kubín. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 113.)

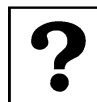

„Poezie je počátek a konec veškerého poznání - je stejně nesmrtelná jako lidské srdce.“ (Wordsworth)

(*Ars poetika. Z úvah o básnickém umění.* ses. Václav Kubín. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 557.)

V čem spatřujete romantismus těchto myšlenek. Řada myšlenek se v textu postupně opakuje, vyhledejte je a pokuste se najít společnou pravdu, případně myšlenkové protiklady.

Samuel Taylor Coleridge byl příkladem člověka, který začínal, jak se říká, od nuly. V dětství (po otcově smrti) žil v londýnském sirotčinci, byl nesmírně talentovaný, a tak se díky mecenášům dostal na **Cambridgskou univerzitu**, systém anglického školství jej ubíjel, a tak již za rok školu opouští a vstupuje k dragounům. Také vojenský svět jej neuspokojuje, proto se vrací zpět do Cambridge. Byl nadšeným příznivcem Velké francouzské revoluce, on sám se **Ódou na pád Bastily** (1794) přihlásil k Jakobínům. Spolu s přáteli se pod vlivem revolučních událostí rozhodli k cestě do Ameriky, kde chtěli založit republiku, v níž by heslo rovnost – volnost - bratrství nabylo zcela konkrétní podoby. Z projektu

sešlo, neboť idealisté neměli s dostatek finančních prostředků do začátku. Coleridge svůj zájem upřel jiným směrem, začal se soustavně věnovat literatuře spolu s přítelem **Robertem Southeyem** (jehož sestru v roce 1795 pojal za manželku) píše tragedii **Robespierův pád** (1894). Znechucen městským prostředím žije na venkově, žije z příjmů za svou tvorbu a publikuje (literární a politické) články v londýnských novinách a časopisech (byl i významným literárním kritikem), jeho příjmy byly skromné, a tak žil také díky podpoře několika mecenášů. V roce 1804 přijal nabídku stát se sekretářem gubernátora na Maltě, avšak díky své nepořádnosti musel na místo rezignovat. V té době byl již známou osobností a ve společenském životě dokázal ze své popularity hodně vytěžit, ovšem osobní život vedl velmi neuspořádaný. Vše vyvrcholilo roku 1810, kdy opustil manželku a děti a žil od té doby v Londýně u svého přítele – lékaře, který se zároveň staral o jeho kouření opia podlomené zdraví. (Opium kouřil, aby utlumil revmatické bolesti.).

Jeho básnický talent byl vnímán již za jeho života, bylo mu vyčítáno, že talent i hloubku svého vzdělání utápěl v nestálosti a neuspořádanosti své povahy. Básník sám sebe nazýval duchem hledajícím a zkoumajícím, v jehož díle svérázným způsobem dochází k prolínání snu a skutečnosti. V jeho tvorbě nalzáme dva vrcholy. Ten druhý v (nedokončené) básnické povídce **Christabel** (1816), ten první ve sbírce **Lyrické balady** (1798), kterou napsal společně s přítelem **Wordsworthem**, ale v níž je jeho rukopis nepřehlédnutelný, i když v kvantitativním porovnání jednoznačně dominuje podíl **Wordswortha**. **Dominantu sbírky tvoří úvodní báseň Píseň o starém námořníku, stylizující se do formy skotské balady. Ta je dílem Coleridgeovým a zajistila mu nesmrtelnost v okruhu romantických básníků.**

Myšlenka na společnou sbírku vznikla v druhé polovině roku 1797 a její první vydání následujícího roku bylo anonymní. K autorství se oba básníci přihlásili až ve druhém vydání z roku 1800. V prvním vydání sbírka obsahuje 23 básní (19 W; 4 C), ve druhém vydání byla rozšířena o 33 básní (32 W; 1C)

Alan B. Herriot z Penicuiku: Starý námořník s mrtvým albatrosem

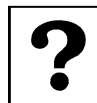

Tato socha je umístěna ve městě **Watchet** v hrabství Somerset, traduje se, že když Coleridge bydlel nedaleko (cca asi 10 km odtud ve vesnici Nether Stowey) a navštívil toto přístavní město, pohled na přístav jej inspiroval k Písni o starém námořníkovi.

Albatros – patří k největším mořským ptákům, vyznačuje se hřmotným tělem, rychlým letem a vytrvalostí. **S albatrosy se pojí mnoho námořnických legend a pověr.** Údajně doprovázejí i stovky (tisíce) kilometrů lodě, v zásadě však číhají na odpadky z lodní kuchyně, jimiž se pak živí.

Pomníky a památníky, jež se váží k literárním postavám (ne k autorům), najdeme po celém světě (Evropě) velké množství. Vypracujte mapu, na níž zaznamenáte nejvýznamnější památky tohoto typu.

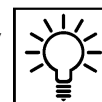
Samuel Taylor Coleridge – Píseň o starém námořníku

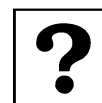
„Tu je ten starý námořník; / z tří jednoho si chyt. / „Ty plesnivče, ty ohnivče, / co nenecháš mě být? // Ženichův dům je dokořán, / já z jeho přízně jsem; / už čeká nás tam hodokvas, / je slyšet hluk až sem.“ // Vychrtlou rukou po něm sáh: / „Byl koráb — a ten plul...“ / — „Pust’, darmošlape! Ruce pryč!“ / vzkřik muž — a stál jak kůl. // Ohnivým okem po něm sáh / — a ztuhl svatebčan; / jen poslouchá jak malý kluk / a námořník je pán. // A svatebčan sed na balvan / a všečen odpor zmlk. / Pak spustí už ten starý muž, / ten žhavooký vlk. // „Lod’ k pozdravu, my z přístavu / zvesela v širou dál, / mineme kostelík, pak vrch, / pak maják blízko skal. // Po levoboku slunce z vod / nás vycházelo hřát. / Je samý jas, až vpravo zas / do moře vklouzne spát. // A den co den pak výš a výš, / až kolmo docela.“ — / Náš svatebčan jen zaťal dlaň, / jak hudba zazněla. // To jako růže vplula v sál / nevěsta v brokátu / a hudci před ní krok co krok / si kývou do taktu. // A svatebčan jen zaťal dlaň, / však všečen odpor zmlk. / Dál mluví už ten starý muž, / ten žhavooký vlk. // „A pak se náhle vichr zdvih, / a byl to krutý král: / jen ze všech sil nás křídlem bil / a pořád k jihu šťval. // Příd’ do vln, stěžně v pokleku, / jak šťvanec v divém útěku, / když sok už je mu v doteku, / tak, těžce předkloně, / se koráb hnal, a vichr řval, / a pořád k jihu jen. // A pak se snesly mha a sníh — / a mráz, jak nevím kdy: / a na sever šly hory ker, / úděsné smaragdy. // Var vichřice, vír vánice / nás ženou bílou tmou; / a nikde tvor, jen ledy hor / a hory ledu jdou. // Led napravo, led nalevo, / led, že ses dusil v něm; / hřmí, praští to, řve, skučí to / jak ve snu horečném. // Až z mlhy vzrost jak boží host / pták albatros — a k nám. / My ho jak duši křesťanskou / vítali na svůj prám. // Kroužival kolem, s námi rád / neznámou krmí jed. / Tu hrom se zvěd, jak pukal led — / lod’ vyrazila vpřed. // Pak dobrý jih nám do zad dých; / pták pořád s námi dál. / K jídlu i hrám se snášel k nám, / jak jen kdo zavolal. // Tu v ráhnoví, tu v lanoví / měl k nešporám svůj hřad. / A nocí pak přes mléčný mrak / svit měsíční se krad.“ // „Pánbůh tě, starý lodníče, / chraň od pekelných sil! / Co hledíš tak?“ — „Ten věrný pták — / a já ho zastřelil!“ //“

(Coleridge, Samuel Taylor. *Dračí křídlo stesku*. Přel. Václav Renč. Praha: Mladá fronta, 1965. s. 95 – 99.)

Možnost poslechnout si báseň ve skvělé interpretaci Petra Haničince a Jiřího Plachého máme díky ČRo, kde v roce 1997 vzniklo literárně hudební pásmo.

Charakterizujte atmosféru básně.

Coleridgeův námořník je prvním výrazným romantickým literárním typem, avšak ztělesněním romantického hrdiny se pro svět stal **hrdina byronský**, a to díky takovým postavám jako **Harold**

(pocity a zážitky přesycený, přesto však neuspokojený) nebo **Manfred** (neklidný, světu odcizený faustovský snílek, který je sám sobě peklem).

Jejich duchovní otec lord **Georg Gordon Byron** (1788 – 1824) byl nejslavnějším a mezinárodně nejvlivnějším básníkem počátku 19. století. Jeho život obestírá řada tajemství, řada životních situací překračuje hranice skandálnosti. Již ve své době bylo jen těžko rozpoznat, co je jen básníková touha mystifikovat společnost, co je jen provokací a co je skutečný básníkův život.

Pocházel z oblasti „Sherwoodského“ lesa, jeho otec patřil k přední anglické šlechtě, ovšem žil nezřízeným životem a poměrně brzy zemřel. Stihl se dvakrát oženit (z prvního manželství měl dceru Augustu, z druhého manželství syna Georga Gordona). Byronův otec nezřízeně žil, jedl a pil a záhy zemřel, jeho syn zdědil, kromě šlechtického titulu, množství dluhů a také mnoho z otcovy povahy. V základním rysu – totiž melancholii – se však zřetelně odlišovali. Matka byla hysterická a puritánská, neustále se s dospívajícím mladíkem hádající, ponižující a urážející ho. Proto není divu, že mladík utíkal do přírody, ke stromům a jezerům svého rodiště, kde snil svůj lepší život.

Mimo konfliktů s matkou měl jeden velký psychický komplex, byl člověkem pěkného vzhledu, jeho hezká tvář však kontrastovala s kulhavou (tzv. koňskou) nohou. Jeho komplex méněcennosti vyvěrá ze skutečnosti, že se díky své nápadné chůzi cítí komickým. A řeší jej výstředností a snahou všem se vyrovnat, skvěle sportuje (plave, jezdí na koni, střílí), rozmařile utrácí peníze a upozorňuje na sebe (na procházky s sebou bere medvěda).

Tzv. koňská noha (pes equinovarus) spočívá v tom, že je pata tažena vzhůru a noha stojí vlastně na špičce nebo chodilo stočené dovnitř a dolů, leckdy může mít toto deformování nohy souvislost s dětskou mozkovou obrnou. Nejčastěji bývá vrozené.

Zvláštní je vztah k ženám, bývá k nim velmi ironický, přestože jich jeho životem prošlo mnoho, k žádné trvale nepřilnul. Přestože toužil po pochopní a lásce, ve vztahu se jen ojedinele dostal za hranici povrchního vztahu na „jednu noc“.

Přesto i on se nakonec oženil, k úžasu všech si vzal stoupenkyni ženské rovnoprávnosti **Anabell Milbankeovou**, s níž měl svou jedinou legitimní **dceru Adu**, brzy však manželku a dceru opouští, stejně tak tomu bylo i v případě dalších lásek Italky **Terezy Guissioliové**, nebo **Caire Clairmontové** (z tohoto vztahu pochází jeho nemanželská **dcera Allegra**).

Svůj vztah k ženám vnímá v romantickém duchu rodového prokletí, s nímž by korespondoval i jeho **vztah k nevlastní sestře Augustě** – patrně jediné ženě, kterou miloval a se kterou opravdu nemohl svůj život spojit. Z jejich lásky se zrodila jeho další nemanželská **dcera Medora**.

V důsledku vztahu ke své sestře, extravagantního života a některých dalších skandálů, které si jako člen nejvyšší třídy anglických lordů zkrátka „nemohl“ dovolit, byl veřejným míněním vyštván z Anglie, od roku 1816 se toulá Evropou a pobývá u přátel.

Georg Gordn H. Byron - V den, když jsem dovršil 36tý rok života svého

*„Již čas, by srdce našlo klid, / když nemůže jiné v neklid hrát, / at' nemohu milován být, / chci milovat!
// Mé dny jsou žlutých listů změt', / mé lásky květ i plod ty tam, / a hoře, červ, rak zbyly ted' — / jsem
s nimi sám! // Plam, který háral nitrem mým, / jest jako sopka ostrovní, / ne pochodeň lze vznítit ním
— / žár pohřební. // A naděj, žárlivost a strach, / trud i moc lásky prchly již, / díl její lepší — zbyla ach!
/ jen kruhů tíž. // Ne zde ted' srdce ani skrán' / vzpomínek nesmí tížit tlum, / kde vavřín skráně rakve*

daň / jest hrdinům. // Zde prapor, meč a boje řež / a Sláva, Hellas hledí sem, / volnější nebyl Spartan též / na štítu svém. // Vstaň, Řecko! — Ne, to vstalo již, / můj duchu vstaň, kým, pomýšlej, / tvá krev se vrací k zdroji, slyš / a domů spěj! // Svých vyrvi vášní trn a hrot, / nehodné mužství z žil a cév, / tě chladným zanech krásy svod / i úsměv, zjev! // Nač po mládí lkát, k čemu žít? / Zde čerstvé smrti kyne břeh, / spěj na bojiště, vypustit / tam slední dech! // Hrob, jež tu našel mnohý snad, / jej nehledaje, bohatýr, / hled' kolem, hledej, kde lze spát, / a vstup v svůj mír!"

(citováno podle

http://cs.wikisource.org/wiki/V_den,_kdy%C5%BE_jsem_dovr%C5%A1il_36t%C3%BD_rok_%C5%BEi_vota_sv%C3%A9ho)

Byronovu báseň můžeme označit jako báseň bilanční, jak byste na jejím základě zhodnotili Byronův život?

Aktivně se podílí na evropských národně revolučních a osvobozeneckých událostech. Vstupuje do dobrovolnického vojska, které má pomoci českému národně-osvobozeneckému hnutí, ironií osudu však neumírá na bojišti (jak by si přál), ale v polním lazaretu podlehl zápalu plic.

Byronismus – tímto pojmem souhrnně označujeme typ aktivního romantismu, který akcentoval individualistický postoj jedince ke společnosti a téma revolty. Člověk nemůže užít klidný tvář v tvář nespravedlnosti a křivdám tohoto světa, jednatel však nemá šanci změnit běh světa, musí se však o to neustále pokoušet.

Jména dvou **Byronových romantických hrdinů** můžeme číst již v názvech jeho děl, obě se staly asi nejznámějšími jeho díly vůbec.

Jako první vznikla ***Childe Haroldova pout'*** (1812, 1816, 1818) V průběhu vzniku Childe Haroldovy pouti vznikla i druhá známá skladba ***Manfred*** (1817). Manfred vznikl během Byronova pobytu ve **Švýcarsku u Ženevského jezera**, odkud podnikal výlety do Bernských Alp. Manfred má formu **básnicko-filozofického dramatu**, avšak za Byronova života nebyl inscenován.

Manfred vládne v osamění na svém hradě (Bernské Alpy), kde se oddává astrologickým a černokněžnickým studiím. Ve své samotě a vědách chce zapomenout a oprostít se od pocitu (tajemné) viny za smrt Astarté. Zajímá jej, jak se člověk zbaví pocitu odpovědnosti za své činy.

Kdo je Astarté je tak trochu záhadou, je to bytost tajemná, krásná do níž se Manfred zamiloval. Někteří badatelé dospěli k závěru, že by to mohla být Manfredova sestra.

Po dlouholetých experimentech a studiu se mu podaří vyvolat duchy kosmických prvků a hvězdy osudu, když se od nich ale nedočká odpovědi na své otázky rozhodne se spáchat sebevraždu. V tomto jednání je neúspěšný, zachrání jej prostý lovec, u něž se chvíli zotavuje, jeho radu, aby trpně nesl své životní břímě, však odmítá. Vrací se ke svým pokusům a podaří se mu vyvolat Alpskou vílu, i její radu, aby se zbavil odpovědnosti splynutím s „vyšším řádem“ (tj. s přírodou), odmítá. Nakonec se mu podaří proniknout do paláce démona Arimána, kde jsou shromáždění duchové kosmických a společenských sil. S pomocí Nemésis vyvolává přízrak Astarté, které Manfred vyzná svou lásku, namísto odpovědi se ale od ní dozví, že za 24 hodin zemře. **Z této odpovědi Manfred pochopí, že se člověk nemůže vlastní silou zbavit odpovědnosti za své činy. Přijímá ortel a očekává jeho „provedení“.**

Harold je jiným typem romantického hrdiny, přesto spojujícím kritériem obou zůstává společenský aspekt příběhu. Harold je cestovatel, v tom je skrytý úspěch příběhu. Oproti dobově protežovaným cestovatelským příběhům, v nichž hlavní hrdina zažívá senzační dobrodružné a milostné děje, Byron píše spíše kulturně historické dílo, v němž putujícím Haroldem provádí inventarizaci evropské kultury. **Skladba je rozvržena do čtyř zpěvů (I. a II. zpěv byly napsány při jeho cestě po Iberském poloostrově a Středomoří, III. zpěv vznikl za jeho švýcarského pobytu a IV. byl dokončen v Benátkách)**

Důležitým pro pochopení atmosféry Haroldova putování je úvodní motto „*Nenáviděl jsem svou vlast. Avšak strasti, jež jsem zkusil u různých národů, kde jsem žil, mě s ní smířily...*“ z románu ***Světobčan* L. Ch. Fougere de Monbrona.**

Na začátku svého putování skutečně znechucen děním a společenským klimatem dobrovolně Childe Harold opouští svou vlast. První zastávkou na cestě po Evropě je Portugalsko a Španělsko, kde zaznamenává hrdinství tamního lidu v boji proti anglické, respektive francouzské nadvládě. **Ve druhém zpěvu** se ocitáme v Albánii, z níž Harold putuje do Řecka, v jehož rámci je konfrontována jeho antická minulost se současnou tureckou porobou. Svou cestu v druhém zpěvu Harold završuje v Istanbulu.

Ve třetím zpěvu Harolda zastihneme v Belgii, kde navštěvuje bojiště u Waterloo odkud putuje přes údolí Rýna do Švýcarských Alp.

Čtvrtý zpěv nás opět obrací k minulosti a je zaznamenáním Haroldovy cesty po Itálii. Symbolicky cesta z Benátek do Říma končí na pustém pobřeží.

Haroldova cesta z Anglie přes Evropu do Itálie je provázena kritickým pohledem, mnohdy přecházejícím v hořkou ironii. **Kniha je zároveň populárně cestopisně historickým průvodcem**, řadu svých uměleckých úvah Byron doplnil poznámkovým aparátem, který v některých částech kvantitativně přesahuje rozsah uměleckého textu.

George Gordon Byron – Don Juan

58

Krom nebe v hlavě celou zemi skryl / a lidstvo, jež je krásné k zbláznění, / svit hvězd i toho, kdo je rozvšil, / ryk válečný i zemětřesení, / i měsíc, kolik v obvodu má mil, / a balóny — i závor skřípění, / by o obloze bez hranic měl zdání — / pak po očích své Julie se shání.

59

V těch myšlenkách vy postřehnete snad / vzlet touhy nebo aspirace vzletu; / že někdo se s tím rodí, sám jsem rád, / však pro ostatní velká potíž je tu: / vždyť proč ten mladík do služeb chtěl dát / svůj mozek spouště planet, jen ne světu? / Vy říkáte, že filosofem byl; / a já — že v tom má puberta svůj díl.

60

Hned ke květům se vrhal, kde byl jaký, / a v každém vánku slyšel něčí hlas, / znal besídky a lesní nymfy taky / i bohyně, jež milovaly nás. / Pak z cesty seběh, nevracel se zpátky, / až shledal — jako pokaždé — že čas, / ten křivonohý stařeček, mu útek / a s ním i oběd! Hlad však tlumí smutek.

(*Duhové mosty, výběr ze světové poezie XIX. století.* Praha: Albatros, 1973. s. 150-151.)

Don Juan je výrazným literárním typem, známým již od renesance, přečtěte si text a pokuste se zamyslet, do jaké míry Byronovo pojetí odpovídá zažitě představě. Znáte i jiná zpracování donjuanovské látky, ať již ve světové či české literatuře?

Hovoříme-li o anglickém romantismu, neměli bychom opomenout připomenout **manžele Shellyovy**. **Mary Shelleyová** (1797 – 1851) vytvořila velmi známou postavu **Frankensteina** (stejnomený román z roku 1818). Na toto její dílo se cítil povinen zareagovat její manžel **Percy Bysshe Shelley** (1792 – 1822) básnickým, filozofickým dramatem **Odpoutaný Prométheus** (1820).

Titanismus – titáni, byli z generace nejstarších bohů, které přemohl Zeus a sám převzal jejich vládu. Nejznámějšího z titánů Prométhea si oblíbili romantikové jako předobraz tragického hrdiny – vzbouřence. Odtud pak pojetí titanismu jako literárního postoje, v jehož rámci autor opěvuje hrdinský, osamělý a svým způsobem beznadějný vzdor osamělého hrdiny, který se bouří proti bohům (v jakémkoli pojetí významu toho slova). Vzдор hlavního hrdiny je nesen ve znamení hrdosti a nepokořenosti ve vztahu k osudu a moci, a to i za předpokladu, že je objektivně neúspěšný.

Démonismus – je v prapůvodním významu představa o nadpřirozených silách (člověku škodlivých nebo prospěšných), které v psychologickém smyslu (a odtud přeneseně ve smyslu literárním) reprezentují vlastnosti a síly přírody a psychiky člověka. Démonismus pak staví na osudovosti (rozpornosti a bezvýchodnosti) životních situací, s nimiž si člověk sám o sobě neví rady.

19. století samo sebe označilo věkem rozumu, přesto nebo právě proto romantiky od samého počátku lákala oblast „neznámých“ „temných“ sil, které se čas od času v našem světě objeví a pro něj nemáme racionálního vysvětlení. Již němečtí romantikové si ztotožnili temnou stánku lidských duší s nocí (pro romantiky to představovalo magické spojení a rádi jej používali – **Novalis Hymny noci, E.T.A. Hoffmann – Noční příběhy**).

Noc byla pro romantiky královna světa a hlavní základnou duchovní lásky, noc byla médiem nových zážitků, branou smrti. V „noční“ atmosféře získalo i zlo nový rozměr, přestalo být ztělesňováno „strašidly“ v tělesné podobě, ale stále častěji se projevují ve své psychologické podobě jako vášně či pudy.

Inspirace německými romantiky je patrná v díle anglické spisovatelky **Mary Shellyové**, která se proslavila gotickým románem **Frankenstein neboli Moderní Prométheus** (1818).

Hlavní postavou je mladý vědec **Viktor Frankenstein**, který sestrojí z mrtvých těl umělého člověka a vdechne mu život. Pokus je úspěšný, ovšem má jeden háček – vznikne příšerně nevzhledné monstrum s nadlidskou silou, kterého se zhrozí i sám vynálezce.

Mary Shellyovou můžeme vnímat jako jednu z průkopnic vědecko-fantastického žánru, neboť Frankenstein využije k oživení svého umělého člověka elektrického proudu.

Za svou smělost je potrestán, umělé monstrum jej začne pronásledovat a likvidovat jeho příbuzenstvo a nakonec i jeho samotného.

Monstrum nevraždí v nějaké maniakální bestialnosti, jeho život je honbou za láskou a porozuměním, žádá po svém stvořiteli ženu, kterou on mu není schopen dát, jednak si není jistý, jak by druhý pokus dopadl, poněvadž už první pokus byl jedinečný, ale hlavně jde o to, že on sám nechce, neboť neví, co by dvě monstra mohla udělat, obává se o zmnožení zla.

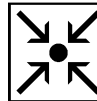
Míra odpovědnosti člověka za své činy je základním literárním tématem již od nejranějších dob, romantikové byli jedni z prvních, kdo tuto otázku převedl do technické roviny odpovědnosti vynálezce za své vynálezy. Najděte v dějinách české i světové literatury podobně vyjádřené obavy z lidského pokroku.

Román můžeme vnímat jako manželskou polemiku, neboť prométheovský příběh zpracovával od roku 1812 také její manžel **Percy Bysshe Shelley** v dramatu **Odpoutaný Prométheus** (1820). Na rozdíl od své ženy pojal Prométhea jako postavu osvoboditelskou, titánskou.

Shelleyův Prométheus je přikovaný na kavkazském útesu mezi nebem a zemí a zde komunikuje s bohy, démony a duchy. Vede několik dialogů na různá filozofická témata, z nichž vyplývá, že **Prométheus dal lidstvu oheň**, ale v přeneseném významu má tento čin mnohem hlubší platnost, neboť tím dal lidstvu kulturu a vzdělanost. V těchto dialogích, které vede se Zemí, Merkurem či Furií, se autor vyjadřuje k aktuálním otázkám jeho světa. **Drama je tragedií, Prométheus ztrácí víru v uskutečnění ideálů Dobra a Krásy.**

„Poezie mění vše v půvab: rozněcuje krásu toho, co je překrásné, a dodává krásy tomu, co je nejméně znetvořeno: snoubí jásot a hrůzu, žal a radost, věčnost a změnu; svým lehkým jhem podmaňuje a spojuje všechny nesmiřitelné věci. Přetváří vše, čeho se dotkne, a každý tvar, který se ocitne v záři její přítomnosti, mění se záračnou účastí ve vtělení ducha, jež vydechuje: její tajemná alchymie mění v zlatý nápoj jedovaté vody, které smrt valí životem; snímá ze světa závoj všednosti a odhaluje nahou a spící krásu, která je duchem jejich tvarů.

Lidé, v nichž přebývá tato síla, stýkají se mnohými částmi své přirozenosti snad jenom málo navenek s duchem dobra, jemuž slouží. Ale třebaže ji popírají a zřikají se jí, musí sloužit síle, která sedí na trůně jejich duše. Není možno číst skladby nejslavnějších spisovatelů dnešní doby bez zachvění z doteku elektrického života, jenž hoří v jejich slovech. Měří objem a zkoumají hlubiny lidské přirozenosti duchem obsáhlým a pronikavým a sami snad nejupřímněji žasnou nad jeho projevy, neboť je to méně duch jejich nežli duch doby. Básníci jsou veleknězi nepochopené inspirace, zrcadla obřázející obrovské stíny, které budoucnost vrhá do přítomnosti, slova, jež vyjadřují, čemu oni nerozumějí; polnice, které troubí do bitvy a netuší, pro co vzbuzují nadšení: vliv, který se nepohybuje, avšak uvádí v pohyb. Básníci jsou neuznaní zákonodárci světa.“ (Shelley)

(*Ars poetika. Z úvah o básnickém umění.* ses. Václav Kubín. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 450 – 451)

Opět máte možnost zamyslet se nad úvahou romantického básníka nad uměním, jeho vztahu k životu a dílu. Sledujete-li tyto myšlenky pravidelně, určitě nebude složité porovnat Shelleyho s ostatními romantiky.

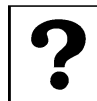
Posledním Angličanem, jehož dílo v souvislosti s romantismem připomeneme, je **Walter Scott** (1771 – 1832). Přestože jej český čtenář zná především jako romanopisce, byl to také sběratel lidových skotských balad a básník.

Walter Scott se stal spisovatelem z nutnosti, byl právníkem a až do roku 1826 psal spíš z vlastní potřeby než z nutnosti. Když ale roku 1826 zkrachovalo nakladatelství, do něhož vložil velkou část svých finančních prostředků, o které přišel, ještě byl nucen zaplatit dluhy.

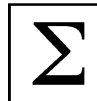
Scotta vnímáme jako zakladatele moderního historického románu.

K historii se dostal již ve velmi útlém dětství, ve dvou letech byl postižen obrnou, nemohl se tedy v dětském věku zúčastňovat Bukovských skotačení se sousedními chlapci, většinu času tak trávil doma, kde naslouchal hovorům dospělých, zvláště babička uměla velmi pěkně vyprávět o starých časech, kdy bylo Skotsko samostatné a kdy bojovalo s Angličany. Na těchto vyprávěnkách se zrodila jeho bohatá fantazie a touha poznat historii vlastního národa.

Vyhledejte definici historické prózy, v čem spočívají specifika tohoto literárního žánru. V jakých aspektech spatřujete důvod čtenářské oblíbenosti?

Modernost v historickém románu spočívá v aktualizaci historie. Do té doby autoři zobrazovali historii buďto jako uzavřenou kapitolu dějin (velmi často sloužila historie jako kulisa dobrodružnému příběhu) na cosi, co je víc kuriózně zajímavé, než poučné. Scott byl první, kdo historii vnímal jako součást přítomnosti, jako jeden celek. Svým pojetím hledal možnosti, jak historii využít v upevňování národních tradic. Důležitou skutečností také bylo, že vnímal historii v jejím zákonitém vývoji jak v individuálních, tak společenských konfliktech. Ve svých románech se snažil o naprostou objektivitu a všeobsáhlost (umí mistrně zobrazit jak život v chudobné chaloupce, tak v paláci) pohledu, čímž dal nový rozměr také romantickému umění, které do té doby upřednostňovalo spíše subjektivní pohled. Poslední, čím můžeme vysvětlit oblibu Scottových románů, je i jeho dar humoru, který dokázal projasnit i ty nejtemnější stránky lidských dějin.

Walter Scott a jeho historické romány byly v různých dobách velmi často předmětem různých divadelních, filmových, televizních či rozhlasových adaptací. Na základě našeho výběru sestavte žebříček scottovských adaptací, vycházejte z internetových zdrojů.

Napsal 26 románů a 3 novely např.

Waverley (1814) – román zachycující skotské povstání roku 1645-46. Bývá považován za vůbec první moderní historický román.

Puritáni (1816, Old Morality) – román z doby povstání skotských radikálních puritánů, bojujících za svobodu vyznání v roce 1679.

Rob Roy (1817) – román o skotském národním hrdinovi (obdoba slovenského Jánošíka) odehrávající se roku 1715.

Srdce Edinburgu (1818, The Heart of Midlothian) – román z roku 1736, kdy byl jistý kapitán Porteous odsouzen skotským soudem k trestu smrti, protože jako velitel městské gardy nechal střílet do

sroceného lidu, anglická královna mu však trest smrti prominula. Když se to edinburgňané dozvěděli, vzali spravedlnost do svých rukou, místní věznicí dobyli a kapitána Porteousa oběsili.

Nevěsta z Lammermooru (1819) – v tomto románu rozvádí Scott Shakespearův motiv lásky dvou lidí z nepřátelských rodin.

Ivanhoe (1820) – nejznámější Scottův román sahající do středověkých dějin a uvádějící do moderní literatury postavu Robina Hooda.

Quentin Durward (1823) (česky vyšel též pod názvem Bludný rytíř nebo Králův lučištník) – vyprávění z 15. století o dobrodružstvích skotského šlechtice ve Francii a Burgundsku.

Železná pěst (1824) – v románu líčí pokus o protistuartovské povstání odehrávající se kolem roku 1760, spíš v myslích jejich účastníků než v přímém boji.

Talisman (1825) – román rozvíjí téma Ivanhoa, na křižácké výpravě se králi Richardovi Lví srdce stává nejbližším spojencem skotský rytíř Spícího levharta.

Měli-li bychom upozornit na obecné rysy románů Waltera Scotta, pak musíme připomenout: **důraz na vystižení celistvosti zobrazené epochy, pozornost zlomovým obdobím (velmi často je zachycen střet dvou kultur), aktualizace autorovy doby.** Deviza Waltera Scotta spočívá v tom, že jako první v rámci historické prózy akceptoval proměnlivost jednání a povahy postav vlivem časových okolností a individuálního bytí. Scott také dokázal svým historickým románem navázat na tradice mravoličného, dobrodružného a gotického románu.

1) Pokuste se některý z těchto rysů dokumentovat na Scottově díle.

2) Na jeho ideu historického románu navázali přední evropští i čeští tvůrci, vyhledejte, kteří spisovatelé jsou považováni za jeho následovníky v jednotlivých národních literaturách.

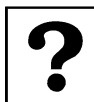
Romantismus našel silnou odezvu také v zámoří, kde se rozvíjel zvláště v třicátých a čtyřicátých letech 19. století, kdy v Evropě již romantické tendence vyhasínaly. V této době právě americký romantismus dokázal nalézt nové romantické impulsy.

Z amerických spisovatelů romantiků připomeňme spisovatele **Jamese Fenimora Coopera** (1789 – 1851), autora dnes již legendárního Posledního mohykána (1826), který je součástí románové pentalogie **Příběhy kožené punčochy** (1823 – 1827). K romantikům se svým dílem hlásil také **Nathaniel Hawthorne** (1804 – 1864), který proslul románem **Šarlatové písmeno** (1850), alegorickým románem o vině a hříchu.

Světově známé proslulosti z amerických romantiků se dostalo **Edgaru Allanu Poeovi** (1809 – 1849).

Význam E. A. Poa pro moderní literaturu je zakladatelský, jeho osud je jakoby symbolem moderního básníka. Za života zneuznán, po smrti objeven francouzskými prokletými básníky, jeho dílo nastoupilo vítěznou cestu světovou kulturou. Základem Poeova díla je neopakovatelná atmosféra, je vystavěno na ostrém protikladu snu a skutečnosti, člověka a přírody, jedince a společnosti. Z těchto kontrastů vznikla **příslušná poeovská hrůza, které člověk propadne, uvědomí-li si bezvýchodnost své životní situace.** Ta vyplývá z toho, že člověk se ohání svými rozumovými schopnostmi, které nikdy nebudou dostačovat plnému pochopení světa.

Poeův záběr je široký, psal eseje, poezii, povídky a je i autorem románu. V řadě literárních oblastí je považován za zakladatelskou osobnost. Připomeňte si nejznámější Poeovu tvorbu. A pokuste se charakterizovat v čem autor předběhl svou dobu.

Velmi významný je **Poeův** jediný román s titulní postavou **Arthura Gordona Pyma**. Při jeho vzniku se Poe inspiroval četbou Robinsona Crusoe, jehož romantický protipól vytvořil.

Román má jednoduchý děj a složitou literární strukturu, můžeme jej vnímat jako parodii nebo burlesku, zároveň Poeovými slovy „pošetilá kniha“ v sobě nese mnoho prvků zábavné komerční literatury.

Děj románu je naznačen jeho názvem, z něhož se obvykle používá jen jeho začátek: ***Příběhy Arthura Gordona Pyma z Nantucketu se všemi podrobnostmi o vzpouře a vražedné řeži na palubě americké briggy Grampus za její plavby do jižních moří i s vylíčením toho, jak někteří zachránění dobylí lodí nazpět; o jejich ztroskotání a po něm následujících mukách hladomoru; o tom, jak je z útrap vysvobodil britský škuner Jane Guy; o krátké plavbě této lodi v Jižním ledovém moří; jak byla uchváčena a její posádka zmasakrována v jednom souostroví na 84. rovnoběžce jižní šířky; a posléze o neuvěřitelných dobrodružstvích a objevech ještě dále na jihu, k nimž ta krutá pohroma dala popud.*** (1838)

Název Poeova jediného románu je skutečně kuriózní. Jak vnímáte tento typ pojmenování literárního díla, zamyslete se, co jím patrně Poe sledoval a co jím čtenáři naznačuje. Jde mu „jen“ o stručný obsah děje, nebo může mít název vyšší poslání?

Chcete-li se seznámit s románem **Dobrodružství A. G. Pyma** máte možnost poslechu rozhlasové četby v podání **Lukáše Hlavici**. Osmidílnou četbu v roce 2001 natočil režisér **Josef Červinka**.

Poeův román má otevřený konec, který lákal pokračovatele k dopsání, ve světové literatuře existuje několik pokusů, jak tento román dokončit, asi nejúspěšnější ve svém pokračování byl **Jules Verne** v románu **Ledová sfinga**. I tento román existuje v archivu Českého rozhlasu, v roce 2002 vznikla desetidílná četba na pokračování. V režii **Dimitrije Dudíka** účinkoval **Radim Vašínska**.

Ženy bývaly velkou inspirací života a i díla E. A. Poea, ovšem jeho vztah k nim byl velmi zvláštní. V životě E. A. Poea existovalo asi šest žen, které mu **byly ztělesněním krásy a pojítkem mezi nadzemským a pozemským**. V tomto smyslu jej můžeme označit „mimozemšťanem“, jeho láska nejčastěji bývala platonická, abstraktní, což patrně platí i pro lásku k jeho pozdější ženě **Virginii Clemmové**, jeho sestřenici. Virginia, které při prvním setkání s Poem nebylo více než 13 let, jej uchvátila na první pohled a pouto mezi nimi se stalo trvalé. Na hraně spekulací jsou informace, které tvrdí, že vztah s manželkou byl spíše bratrsko-sesterský než milenecký, stejně tak nevyjasněný je i **vztah k Virginiiině matce (své tetě)**. Předestíráme zde básníkův milostný život, neboť první báseň „**Heleně**“, kterou můžete číst v dvojím překladu, je básní milostnou. Kuriózní se může jevit fakt, že báseň věnoval hned třem ženám, z nichž dvě se ani Helena nejmenovaly. **Přečtěte si báseň a zamyslete se do jaké míry na Vás působí „mimozemsky“?**

SLOKY HELENĚ (přeložil Jaroslav Vrchlický)

„Tvá krása, Heleno, tím pro mne jest, / co Nikejské ty lodě z dávných dob, / po kterých mořem vonným, plným hvězd, / ku břehům rodným z bouře zlob / spěl plavec zachráněn, pln mdlob. // Zvyklého bloudit mořem zoufalosti / mne vedly ke krbu Tvé zpěvy Najady, / vlas hyacintový, tvář lepé souměrnosti / ke slávě staré Hellady, / k dávného Říma velikosti. // Ve okna zářném výklenku dlíš, / jak socha zříš a hledíš ke mně, / z achátu lampu v ruce jemně! / Ó Psýché, která přicházíš / ze Svaté země!“

HELENĚ (přeložil Vítězslav Nezval)

„Tvá krása, láska, vyniká / nad dávné bárky z Nikeje, / jež vezly bouří poutníka / přes moře, které vonné je, / až k mysu Dobré naděje. // Po bludné pouti přivolal / mne hyacintový Tvůj vlas, / tvář, již jsem vroucně miloval, / zpěv, který v Řecku zpívalas / a v Římě, dokud kraloval. // Hle, v oné skvělé vitrině / jak sochu vidím Té teď stát, / s lampou, jež září nad achát! / Tys přišla, Psýché, dárkyně, / ze Svaté země snad.“

SPÍCI (přeložil Vítězslav Nezval)

„Za jedné letní tesknice / jsem bděl při svitu měsíce, / jenž ze zlatého okraje / setřásal mlhy do kraje, / z něž tekly v kapkách na obzor, / na dlouhé hřbety velehor / a zdlouha tekly po poli / do vesmírného údolí. / Na hrobě rozmarýn má strach; / leknín si hoví na vlnách; / zamžená stáda beránek / se ubírají ke spánku; / hladina jezer zdá se chvět / jak Léthé, spící tisíc let, / již neprobudí celý svět. / Spí Krása! Kde je souzeno / (Tvé okno není zavřeno) / spát Tobě, krásná Ireno! // Tma táhne, paní, ze všech stran – / a Ty máš okno dokořán? / Vítr, jenž hýbá větvemi, / proklouzl žaluziemi, / subtilní vánky, tančící, / probíhají Tvou světnici, / shrnují roušku z postele, / tak bázlivě – tak vesele –, / hled, nad brvami chvějí se, / pod nimiž duše tají se, / a po stěnách jak strašáci / se stíny duchů kymáčí. / O, drahá paní, nemáš strach? / Proč a nač tu teď ležíš v snách? / Jistě jsi přešla přes hrady / okrášlit tyto zahrady! / Tvá divná bledost, divný šat, / Tvé dlouhé vlasy, jež mám rád, / ten svatý klid a divný chlad! // Hled' na ni, v spánek zabranou, / o kéž ji spící, bezbrannou / má nebe pod svou ochranou! / Ten pokoj změněn v posvátnější, / to lůžko v melancholičtější, / kéž Bůh jí chmury zaplaší, / ať ji už víckrát nestraší / zlé stíny v bílém rubáši. // Hled' na ni, v spánek zabranou, / ať je pod boží ochranou – / jen mučte, červi, bezbrannou – / V tom lese, jenž má dlouhý věk, / otevřte pro ni náhrobek –, / jenž častokrát se otvíral / jak křídlo dveří, když jde král / v triumfu zbraní – jako vchod / do hrobky, v níž spí starý rod – / odlehlou hrobku, vězení, / na jejíž portál v zděšení / házela v dětství kamení – / tu hrobku s dveřmi, za nimiž / se nerozlehne víckrát již / hlas, kterým tenkrát volala, / když smrt tam v hloubi vzdychala.“

(POE, Edgar Allan. *Bludná planeta*. Praha: Československý spisovatel, 1991. s.72, 73, 78.)

Báseň Spící zpracovává jeden z nejromantičtějších dobových motivů – sen. Sen byl řadě romantiků branou do univerza, do vyšších světů, proto mu přikládali velkou důležitost. Zamyslete se nad Poeovým zpracováním a přístupem k tomuto motivu, cítíte nějakou změnu, srovnáte-li tento motiv s motivy v tvorbě prvních (německých) romantiků?

Připomínáme-li anglicky píšící romantiky, neměli bychom opomenout některé další autory, kteří ovlivnili vývoj světové literatury. Významným způsobem do světové literatury zasáhly **sestry Brontëovy**. Sester Brontëových bylo celkem pět, ovšem nejstarší ze sester **Mary a Elizabeth** zemřely v dětském věku na „rodové prokletí“ – **tuberkulózu**, které postupně podlehl většina z členů rodiny.

Nejstarší z trojlístku spisovatelek byla **Charlotta** (1816 – 1855), jejímž nejvýznamnějším dílem byl román **Jana Eyrová** (1847). **Emily** (1818 – 1848) je autorkou jediného, byť o to víc ceněného románu **Na Větrné hůrce** (1847). Poslední ze sester **Anne** (1820 – 1849) je z pohledu literární kritiky nejslabším článkem, ovšem i její románová tvorba má své kvality. Z jejího díla připomeňme román **Dvojitý život Heleny Grahamové** (1849). (Literární ambice měl i jejich bratr **Patrick Branwell Brontë** (1817 – 1848), ovšem jeho tvorba nepřekročila místní charakter.)

V roce 1846 se sestry Brontëovy rozhodly vstoupit do literatury společně a vydaly sbírku básní (ta však propadla jak u čtenářů, tak u kritiky) pod dojmem neúspěchu se sestry rozhodly přeorientovat se na prózu. Jelikož **nebylo obvyklé, aby ženy publikovaly**, ba dokonce to bývalo považováno za nevhodné, na přání Emily si dívky zvolily pseudonymy, které evokovaly mužská jména. Nemělo by být těžké určit, které z jmenovaných dívek patří ten který pseudonym. **Pseudonymy: Acton Bell, Currer Bell a Ellis Bell.**

Zamyslete se také nad situací žen v 19. Století, proč nebylo vhodné, aby se ženy veřejně projevovaly?

Významnou autorkou, jejíž jméno přesáhlo regionální hranice byla **Jane Austenová** (1775 – 1817). Tuto spisovatelku spojujeme především **s tzv. rodinným románem** (domestic novel), v němž se tematicky upnula k venkovu. Její hrdinky jsou inteligentní a morálně silné dívky a ženy, o čemž se můžeme přesvědčit např. v románech **Rozum a cit** (napsáno 1795–9, vydáno 1811) nebo **Pýcha a předsudek** (napsáno 1796–7, vydáno 1813).

V romantickém období velmi oceňovaný, dnes již poněkud pozapomenutý anglický básník **John Keats** (1795 – 1821) předčasně zemřel na tuberkulózu. Nejvýznamnější z jeho díla jsou ódy, známá je **Óda na slávika** (1819). Velkého úspěchu dosáhl básnickou skladbou **Endymion** (1818), v němž heroickým dvojverším aktualizuje antickou pověst o pastýři, který se zamiloval do bohyně měsíce Seléné.

Anglický romantismus je v mnohem užším vztahu k přírodě, významným inspiračním bodem je její drsnost a tajemnost spojení s legendami. Angličtí romantikové v literárních látkách mnoho cestovali do ciziny. Vzorem anglickému romantikovi byla gotika ve své tajemnosti a ideálnosti (odtud oblíbené gotické romány).

V Německu romantismus v mnohem širším měřítku zůstával na domácí půdě. Ve větší míře akcentoval měšťanskou kulturu, spojenou s rýsy humanismu.

LAKE SCHOOL

GOTICKÝ ROMÁN

TITANISMUS

DÉMONISMUS

ÓDA

DOMESTIC NOVEL

EMANCIPACE

FLAJŠAR, Jiří. *Dějiny americké poezie*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2006.

Od Poea k postmodernismu (Proměny americké prózy). red. M. Hilský, J. Zelenka. Praha: Odeon, 1993.

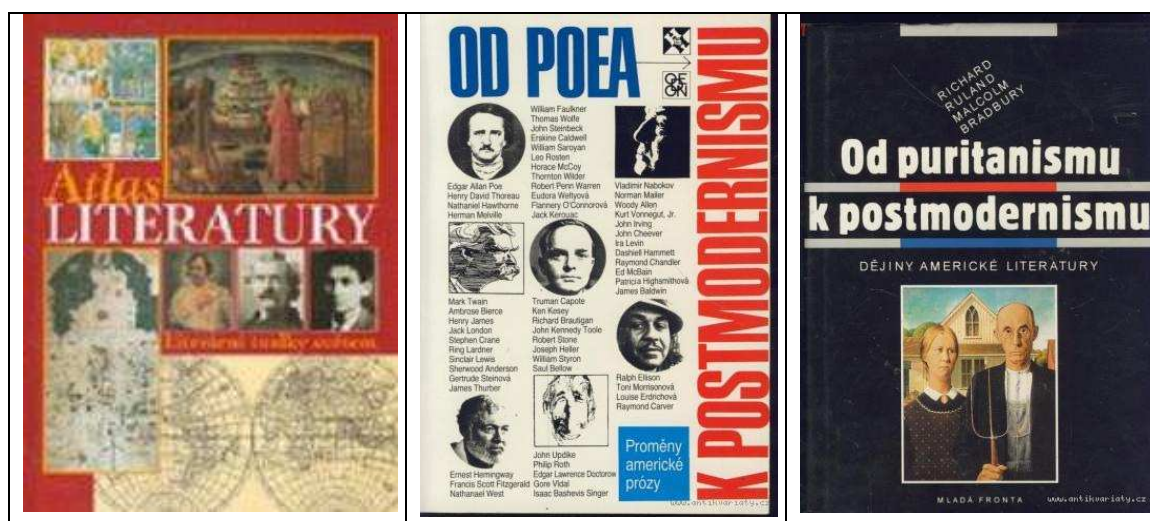
RULAND, Richard; BRADBURY, Malcom. *Od puritanismu k postmodernismu: Dějiny americké literatury*. Praha: Mladá fronta, 1997.

SCHMIDT, McKenna Shannon., RENDON, Joni. *Literární toulky světem: průvodce po literárních pamětihodnostech od Bathu Jane Austenové po Key West Ernesta Hemingwaye*. Praha: Knížní klub, 2009.

STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury II*. Praha: Academia, 1987.

Atlas literatury. red. Malcom Bradbury. Praha: Cesty, 2003.

MILIČKA, Karel. *Od víry k rozumu. Světová literatura 2*. Praha: Baronet, 2002.

3.3. Francouzský romantismus

Mají-li Angličané svého **Barona**, mají Francouzi **Françoise René de Chateaubrianda** (1768 – 1848). Také jeho osud byl pohnutý, pocházel ze šlechtické rodiny, a tak období revolučního teroru strávil v exilu (roku 1790 podnikl cestu do Severní Ameriky). Po návratu vstoupil do politických služeb, v letech 1822-24 **byl ministrem zahraničí**, ve třicátých letech byl dvakrát s diplomatickým posláním i v Praze.

Z jeho díla bývají připomínány dvě novely, **Atala neboli Láska dvou divochů na poušti** (1801) a **René** (1802), kterými se přiřadil mezi nejvýznamnější představitele raného romantismu. **Chateaubriandův René je předobrazem Childe Harolda**, také on je neklidné povahy, která jej žene přes Evropu, Anglii až do Ameriky, kde při masakru Indiánů (kterého se dopouští jeho francouzští krajané) přichází o život. Chateaubriand objevil pro literaturu typ intelektuála, zklamaného vzdělance, kterého zasadil do porevolučního času, jemuž se vytratil smysl celé jeho existence.

Atala – novela, jejíž děj je uveden podtitulem Láska dvou divochů v pustině.

Děj se odehrává v první čtvrtině 18. století a je zasazen do přírodní scenérie americké, respektive francouzské Luisiany. Slepý stařec, indián z kmene Načezů, Šakt přijal za svého syna mladého Francouze, „oběť vášni a nepřízně osudu“ Reného. V první části (Lovci) stařec vypráví na lovu Renému svůj životní příběh. Šakta je po otcově smrti vychováván ve španělském duchu, tíhne však k přírodě, jednou je zajat nepřátelským indiánským kmenem a zde se seznamuje s Atalou, dcerou náčelníka a tajnou křesťankou. Oba se do sebe zamilují a společně utečou do pustiny. Zde jim však není dopřán klid, jisté tajemství brání naplnění jejich lásky. V pustině pak oba žijí pod dohledem správce tamní misie pátera Aubryho. V druhé části novely jsme svědky života v idylické obci, kde se spojuje mystika a křesťanství. V třetí části vyplyne na povrch tajemství, jež brání lásce Šakty a Ataly. Atala byla zaslíbena „královně andělů“ Marii. Atala se rozhodne vyřešit konflikt lásky a víry sebevraždou a požije jed. V další části (Pohřeb) se Šakta smiřuje se svým údělem a pochopí, že vše pozemské je pomíjivé. Příběh končí epilogem, v němž vystupuje sám autor, který prochází místa spojená s osnovou příběhu, setkává potomky svých hrdinů a vzpomíná. Zde se také dozvíme, že Aubryho umučili nepřátelští indiáni a Šakta a René zahynuli v bojích s Francouzi.

„Nepokusím se, ó René, líčiti ti dnes zoufalství, jež se zmocnilo mé duše, když Atala vypustila poslední dech. Musil bych býti ohnivější, nežli ještě jsem. Musil bych býti s to, otevřít ke slunci své zavřené oči, aby se ho tázaly na počet slz, jež prolily v jeho světle. Ano, ten měsíc, jenž teď září nad našimi hlavami, nabaží se toho, osvěcovati samoty kentuncké; ano, řeka, jež nyní unáší naše pirogy, zastaví tok svých vod dříve, nežli přestanou mé slzy se řinouti pro Atalu ! Po dva celé dny byl jsem necitelný k domluvám poustevníkovým: Pokoušeje se ukonejšiti mé utrpení, neužíval výborný ten člověk marných důvodů pozemských; přestával na tom říkati mi: „Synu, jest to vůle Boží“ a tiskli mne do svého náručí. Nebyl bych nikdy myslil, že vězí tolik útěchy v těch málo slovech křesťana do vůle Boží odevzdaného, kdybych to byl sám na sobě nezkusil.

Něžnost, vřelost, vytrvalá trpělivost starého sluhy Božího přemohly konečně tvrdošíjnost mé bolesti. Zastyděl jsem se za slzy, jež jsem mu vynutil. „Otče,“ pravil jsem mu, „tot’ příliš; ať vášně mladého muže nekálí déle pokoj tvých dnů. Nech, ať odnesu pozůstatky své manželky, pochovám je v některém zákoutí pustiny; a budu-li ještě odsouzen žít, budu se snažit stát se hoden věčného sňatku, jež mi Atala přislíbila.“

Při tom neočekávaném návratu mé zmužilosti zachvěl se dobrý pater radostí; zvolal: „Ó krvi Ježíše Krista, krvi mého božského Mistra, v tom poznávám záslužný tvůj účinek, listě že zachrániš toho mladého muže. Bože, dokoněj dílo své; vrať mír této pobouřené duši a ponech jí jen skrovné a prospěšné upomínky na její útrapy!“

Spravedlivý muž odepřel vydání těla Lopezovy dcery; ale nabídl mi, že povolá své novověrce a že ji pohřbí se vsí okázalostí křesťanskou; tomu jsem se já rovněž vzepřel. „Lidé nevěděli o útrapách a ctnostech Atalinych,“ pravil jsem mu; „necht’ její hrob, vykopaný tajně našima rukama, zůstane stejně neznám.“ Umluvili jsme se, že nazejtří při východu slunce vyjdeme pohřbít Atalu pod obloukem přirozeného mostu, u vchodu do Hájů smrti. Bylo také ustanoveno, že noc strávíme na modlitbách u mrtvoly té světice.“

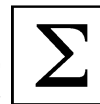
(CHATEAUBRIAND, F. R. de. *Atala. René*. Praha: J. Otto, nepochybně s. 96-97)

Romantické si libovali v emotivním zoufalství, všimněte si, jak zajímavým způsobem popisuje emotivně vypjatou scénu Chateaubriand. Jak do osobní roviny smutku pronikají společenské rozpory?

Mezi francouzskými romantiky figurují také jména dvou významných autorek **Madame de Staël**, celým jménem Anne Louise Germaine de Staël (1766 – 1817) a **George Sandová**, vlastním jménem Amandine Lucie Aurore Dupinová (1804 – 1876).

Madame de Staël pocházela z dobře situované rodiny švýcarského státníka žijícího při dvoře Ludvíka XVI. Vdala se za švédského ataše (po němž získala jméno Staël), z manželství se narodily tři děti, bylo klidné, přesto skončilo rozlukou. Kvůli kritice císaře Napoleona jí byl zakázán pobyt v Paříži, začala tedy cestovat po Evropě a stýkat se s významnými představiteli evropské kultury a myšlení. Zamilovala si Německo, jehož kulturu propagovala po celé Evropě, jelikož německá kultura byla v té době ve znamení romantismu, stala se tak šířitelkou jeho myšlenek.

Z díla **Madame de Staël** je významný román **Corinna čili Itálie** (1807), v něm se autorka pokusila vytvořit pozitivní opak mužských romantických hrdinů, touto hrdinkou je **Corinna**. To, že se jí to nepovedlo, není autorčinou vinou, ale chyba je na straně společnosti, kterou touto cestou madame de Staël kritizuje. Corinna je mladá, krásná vzdělaná žena, básnířka, která se vzdává své lásky ve prospěch své sestry. Své zřeknutí oslaví smrtí, příběh končí tragicky.

K literatuře se **George Sandová** dostala, v průběhu manželství, v němž byla vnitřně nespokojena. Nudila se, a tak se oddala psaní. Manželství skončilo krachem (rozvod 1836), ale zrodilo spisovatelku. Ještě jako vdaná společně s milencem studentem **Julesem Sandeauem** odjela do Paříže, kde pod pseudonymem J. Sand vydala v roce 1831 svůj první román.

V roce 1832 poprvé použila pseudonym **George Sand**. Jsou domněnky, že jej zvolila na oslavu své lásky k dotyčnému mladíkovi, sama Sandová to však nikdy nepotvrdila. Za svého života používala spisovatelka **důsledně mužskou podobu** svého pseudonymu. **Přechýlení se začalo objevovat až v pozdějších letech, do českého jazyka proniklo ve 30. letech 20. století.**

George Sandová jako jedna z prvních velkých spisovatelek se ve svých románech soustředila především na otázku společenského postavení žen. Můžeme jí považovat za první velkou bojovnici za ženská práva. Na její myšlenky na přelomu století navázalo **hnutí sufražetek**. Ona sama byla společensky hodně aktivní, vstoupila do politiky.

V průběhu života prožila několik milostných vztahů, po neúspěchu v manželství se plně oddala lásce a svůj život podřídila jen a jen jí. Mezi její blízké přátele patřil např. **Ferenc Liszt**, po dvou letech se pak zamilovala do **Frédérica Chopina**, poslední významnější vztah prožila s rytcem **Alexandrem Manceauem**. Vedle milostných vztahů udržovala bohatou korespondenci se svými přáteli, mezi něž patřili např. **Alexandre Dumas ml., Gustav Flaubert** či **Napoleon III.**

Chopin a Sandová se poprvé setkali na večírku v roce 1836. Chopin údajně zpočátku cítil vůči Sandové averzi, naopak ona se vyznala společnému příteli hraběti Wojciechu Grzymałovi v dopise, jak jeho kouzlu podlehla. Přesto trvalo další dva roky, než se oba společně ukázali na veřejnosti. Přelom roku 1838-9 trávili společně na Mallorce, kde, jak doufali, se zlepší neblahý Chopinův zdravotní stav, jelikož tato zima zasáhla i Mallorku, po zdravotní stránce pobyt Chopinovi neprospěl, ovšem z hlediska tvůrčího se jedná o jedno z nejpłodnějších období.

Po návratu pobývali nejprve na jihu Francie, teprve na podzim se vrátili do Paříže, kde ovšem zpočátku žili odděleně, ovšem Chopin se brzy k Sandové nastěhoval, pro skladatele bylo období let 1836 – 43 nesmírně plodné a klidné, díky pozorovacímu talentu Georgie Sandové se z tohoto období zachovalo mnoho vzpomínek a záznamů, z nichž je patrný jeho tvůrčí proces.

Se zhoršováním zdravotního stavu se proměňoval vztah obou osobností, ze vztahu mileneckého se stával stav ošetrovatelský, a to Sandová nelibě nesla. Zvláště se vztah vyhrotil v roce 1845, kdy se Chopinovo zdraví opět zhoršilo a navíc v konfliktu Sandové a její dcery z předchozího vztahu se Chopin zastal dcery. Konec vztahu byl velmi rychlý, ale bez dramatického vyznění, pár se rozešel v roce 1847. Jako „pikantní bonbonek“ za vztahem můžeme chápat Sandové román **Lucrezia Floriani (1847)**, jehož hlavní postavy – bohatá herečka a kníže chatrného zdraví – jako by oběma z oka vypadly. Dodejme, že příběh románu je vůči Chopinovi nelichotivý.

George Sandová šokovala svou mužskou stylizací. Oblékala se do mužských šatů a ve svých dílech o sobě mluvila v mužském rodě. Jako jedna z mála žen kouřila dýmku. Bojovala o rovnoprávnost s muži. Byla snad první feministkou.

Z jejího díla připomínáme: **Lelie** (1833), **Jana** (1844) či **Malá Fadetka** (1849). V jejich příbězích dominují morálně silné ženy, ale sama autorka i přes svou kritičnost má tendenci spíše idealizovat.

V románech mívá tradičně důležitou roli vypravěč, jehož prostřednictvím Sandová skvěle a ironicky hodnotí svou současnost.

George Sandová měla spoustu obdivovatelů, mezi nimiž významné romanticko-literární místo zaujímá také **Alfred de Musset** (1810 – 1857), autor jednoho z nejvýraznějších romantických dramát **Lorenzaccio** (1834). Znamé a dodnes hrané jsou také jeho lyrické komedie např. **Marianiny rozmary** (1833) či **Španělská stěna** (1835). Svůj vztah k **G. Sandové** vylíčil v autobiografickém románu **Zpověď dítěte svého věku** (1836).

Lorenzaccio – děj je zasazen do Florencie v době rozpadu městské republiky a upevňování vlády rodu Mediciů, jehož představitel Alexander Medici vládne tyransky a pošlapává základní lidská práva (vliv červencové revoluce r. 1830), ve Florencii proti sobě stojí republikáni, klérus a měšťanstvo, které se malichernými půtkami mezi sebou vybíjí a nemají sílu ani chuť zasáhnout proti tyranovi. Lorenzo (vzdálený vévodův příbuzný) se rozhodne k činu a vezme na sebe úkol zbavit Florencii tyrana, vlichotí se (aniž by se někomu se svým záměrem svěřil) do tyranovy přízně a předstírá patolízalství (za nějž se mu dostane nelichotivé přezdívky Lorenzaccio). Plán se mu podaří uskutečnit, vévodu zabije, je však představiteli města označen ne za osvoboditele, ale za vraha a musí prchnout do Benátek, kde jej dostihne anonymní Florentin, který jej zavraždí. V dramatu zaznívá skeptický autorův pohled, v němž se odhalují pocity člověka ze zmarněných revolučních ideálů.

Alfred de Musset je znám jako skvělý bonmotista. Co znamená tohle označení? Najděte pár „výsledků“ této činnosti a pokuste se zamyslet nad tématy, které v jeho myšlenkách objevíte.

Představitelem střední fáze francouzského romantismu a zároveň nejvýznamnějším spisovatelem své doby byl **Victor Hugo** (1802 – 1885).

Jeho život byl poměrně hektický a vyznačoval se aktivitou všeho druhu. V r. 1837 **byl jmenován důstojníkem čestné legie**. Roku 1845 vstoupil do politiky a **byl jmenován pairem**, v pairovské komoře se vyslovoval pro návrat Ludvíka Bonaparta, po rozpuštění pairie úspěšně kandidoval do parlamentu (na listině Constitutionelu) – seděl napravo. Nalevo se posadil teprve v říjnu 1849. Zde vystupoval jako odpůrce Bonapartů a jako **zastávce liberálního socialismu**. Koncem roku 1851 **byl nucen odejít do exilu**, usadil se v Bruselu, vrátil se až v r. 1870. O rok později byl zvolen do bordeauxského parlamentu, od návratu byl opět politicky velmi činný.

Hugova literární činnost je velmi široká, byl básníkem, ovšem **básníkem klasicistního stylu, romantismus se u něj projevoval především v dramatu a v próze**, v pozdním tvůrčím období se přikláněl k realistickým postupům.

Hugova tvorba je prodchnuta humanistickými myšlenkami, je nadčasová především svým pojetím sociální spravedlnosti. Romantismus je v jeho díle zastoupen snovými a lyrickými pasážemi, které kontrastují s politickou linií jeho románů a dramát. **Mistrně dokáže mísit tragično a komično, krásu a ošklivost, vznešenost a grotesknost**.

Hugovo dílo je velmi pestré jak z hlediska žánrového, tak z hlediska tematického. Je autorem divadelních her **Ruy Blas** (1838), **Král se baví** (1832); **básnických knih Nové ódy** (1824),

Paprsky a stíny (1841); románů **Veliký Jargal** (1826), **Chrám Matky Boží v Paříži** (1831), **Bídníci** (1862), **Dělníci moře** (1866), **Muž, který se směje** (1869); cestopisu **Rýn** (1842); esejí **Historie jednoho zločinu** (1877 – 1878), **Napoleon Malý** (1851).

Netradičně se s Hugovým dílem můžete seznámit prostřednictvím mluveného slova. Český rozhlas má ve svém archivu celou řadu nahrávek dramatizací či čteb na pokračování z jeho tvorby. Stejně tak i filmoví tvůrci se k jeho dílu rádi vracejí. Pokuste se sestavit seznam konkrétních možností, jak se s Hugovým dílem seznámit, aniž bychom otevřeli knihu. Čímž ovšem nevylučujeme, že si nesmíte jakoukoliv Hugovu práci přečíst.

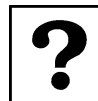

Například lze upozornit, že z osmi různých filmových či televizních zpracování románu **Bídníci** stojí za pozornost minimálně tři filmové úpravy:

V roce 1958 vytvořil hlavní roli Jeana Valjeana Jean Gabin, v roce 1982 pak Lino Ventura a v roce 1995 si v poněkud zmodernizované verzi pod názvem **Bídníci 20. století** hlavní postavu zahrál Jean Paul Belmondo.

Podle divadelní hry **Král se baví** napsal italský skladatel **Giuseppe Verdi** (1813 – 1901) jednu ze svých nejlepších oper, zjistěte kterou?

Legenda věků I.-III. (1859, 1877, 1883) je básnická epopéj, cyklus, v němž se básník zamýšlí nad vývojem lidstva na jeho cestě za pokrokem a humanitou. **Victor Hugo je optimista** a pevně věří v lepší budoucnost lidstva. Cyklus byl velmi inspirativní, v české literatuře inspiroval **Jaroslava Vrchlického** k monumentálnímu cyklu **Zlomky epopéje**.

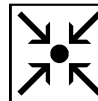

Jeden z románů **Victora Huga** nese název **Devadesát tři** (1874) Zjistěte, proč román nese tento název a jaký je jeho význam.

Victor Hugo stvořil významnou romantickou postavu, **zvoníka Quasimoda**, který je hlavním hrdinou románu **Chrám Matky Boží v Paříži** (1831).

„Vskutku podivná grimasa zazářila v tu chvíli z otvoru růžice. /.../ Nepokusíme se ani dopodrobna vylíčit čtenáři ten čtverhranný nos, ta podkovovitá ústa, ta maličké levé oko, zakryté huňatým rezavým obočím, zatím co pravé oko se téměř ztrácelo pod ohromnou bradavicí; ty nespořádané zuby, tu a tam vylámané jako cimbuří pevnosti; ten odulý ret, přes nějž přechýlval jeden zub jako sloní kel; tu bradu s dolíkem uprostřed a především celý ten výraz, který ze všeho vyzařoval; tu směsici zlomyslnosti, údivu a smutku. Necht' si to vše dohromady představí čtenář sám, dokáže-li to. /.../ Nebo spíše celá jeho osoba byla jediným šklebem. Ohromná hlava, na níž se ježily rezavé vlasy, mezi oběma rameny obrovský hrb, jehož protějšek se rýsoval vpředu; stehna i nohy tak podivně zkroucené, že se mohly dotýkat jen koleny a zpředu se podobaly dvěma srpům, jejichž držadla se dotýkají;

chodidla široká, ruce obludné; a při vši té nestvůrnosti byla v jeho vzhledu zvláštní síla, čilost a odvaha, jež budily hrůzu; opravdu zvláštní výjimka z věčně platného pravidla, podle něhož síla právě tak jako krása mají vyplývat z harmonie. Takový byl papež, kterého si blázni právě zvolili.

Řekl bys rozbitý a špatně slepený obr.

Když se tento zvláštní kyklop objevil na prahu kaple, nehybný, zavalitý a téměř stejně široký jako vysoký, hranatý jak krychle, jak říká jeden slavný muž, poznali ho diváci okamžitě podle napůl červeného a napůl fialového kabátu s vyšitými stříbrnými rolničkami, především však podle jeho dokonale šeredné tváře a začali jednohlasně křičet:

„To je Quasimodo, zvoník! To je Quasimodo, hrbáč od Matky Boží! Quasimodo jednooký! Quasimodo křivonohý!“

(HUGO, Victor. *Chrám Matky Boží v Paříži*. Praha: SNKLHU, 1955. s. 50 – 51.)

Ukázka zachycuje vstup postavy do dějového pásma románu. V rámci děje se čtenáři vůbec poprvé setkávají s Quasimodem. Jestli se autorovi splnil záměr chtěje popisem vyvolat ve čtenáři hrůzu z přízraku člověka-netvora, která by pak o to víc kontrastovala s dobrotou jeho srdce, je na posouzení každého z nás.

Quasimodo je jedna z největších romantických postav, je to člověk, pro něhož je Chrám Matky Boží domovem, žije zde od dětství vychováván knězem Frollem. V Quasimodovi je geniálně zachycena složitost a rozporuplnost člověka, jeho vnímání společnosti, jeho tužby a nenaplněnost. Je vzhledově ošklivý, hrbáč, hluchý, pro svou ohyzdnost nenáviděný, přestože je svým okolím v duchu dobové morálky viděn jako ztělesnění zla, je Quasimodo naopak laskavý, ušlechtilý, upřímný, láskyplný, je schopen i oběti ve jménu bližního svého.

První polovina 19. století zrodila ve **Francii** vedle **Victora Huga** tři spisovatele, jejichž jméno dosáhlo mezinárodního ohlasu.

Prvním z nich byl **Henri Marie Beyle** (1783 – 1842), kterého zná svět pod pseudonymem **Stendhal**.

Pseudonym **Stendhal** si zvolil podle německého města Stendal, rodiště historika umění a estetika **Johanna Joachima Winckelmann** (1717 – 1768).

Stendhal se na dráhu spisovatele vrhl až ve zralém věku, do té doby byl znám spíše jako vášnivý diskutér v literárních salonech a autor populárně naučných knih.

Literární salon - salon je větší pokoj, velmi elegantně zařízený, který sloužil k reprezentaci, sloužil k přijímání návštěv. Zprvu v salonech probíhaly krátké rozhovory domácích s návštěvníky, postupně se rozvinula tradice, setkávání se a probírání nejrůznějších témat. Jedním z nich byla literatura. Brzy začala vznikat specializovaná setkání nad literaturou s tvůrci i čtenáři v salonech významných, intelektuálně vedených domácností. Tato setkání měla soukromý ráz.

Napsal pět románů: **Armance** (1827), **Červená a černá** (1830), **Lucien Leuwen** (1832 – 1835, nedokončeno), **Kartuziánský klášter v Parné** (1839) a **Lamiela** (1840, nedokončeno).

Kartuziánský klášter v Parmě vyšel česky pod názvem **Kartouza parmská**, román **Červená a černá** je u nás vydáván pod ne právě přesným překladem jako **Červený a černý**. Vhodnější je název v ženském rodě, neboť barevnost názvu symbolizuje barvy revoluce a kontrarevoluce.

V době vzniku všechny **Stendhalovy romány propadly** jak u čtenářů, tak u kritiky (jediný, kdo romány **ocenil** byl **Honoré de Balzac**). **Génia jeho díla objevila až generace realistů**. Realismus ve svém díle Stendhal skutečně předjímá, ale v zásadě zůstává romantikem. **Romantický je jeho odpor vůči klasicismu, zaměření se na emoce**. Vyznává ideály renesance, plného života a práva člověka na lásku. Je kritický vůči autoritám. Podobně jako jiní romantikové miluje národní dějiny, avšak neidealizuje je. **Romantismus zcela opouští v oblasti hledání „krásna“**.

Stendhal neuznává požadavek absolutní krásy, jeho pojetí vychází z myšlenky, že krása je v každém století výrazem vlastností, které jsou užitečné.

Z dalších zajímavých požadavků, které Stendhal kladl na svou tvorbu, lze připomenout:

Zaujmout čtenáře a otřást jím, tvrdil, že umělec musí mít odvahu dívat se na svět nově a tvořit podle současnosti, nikoliv podle klasických vzorů, které odpovídaly dané době.

Základním motivem všech jeho knih je hledání lásky.

O ZROZENÍ LÁSKY

Podívejme se, co se odehrává v duši:

- 1. Pocítíme obdiv.*
- 2. Začneme si říkat: „Jaká by to byla rozkoš líbat ji, být jí líbán atd.“*
- 3. Probudí se naděje.*

Zkoumáme její přednosti a v tomto okamžiku by se měla žena vzdát, aby dosáhla nejvyšší možné tělesné rozkoše. Dokonce i nejzdrženlivějším ženám ve chvílích očekávání vzplanou zraky. Vášeň je tak silná a rozkoš tak prudká, že se prozrazuje nápadnými vnějšími znaky.

- 4. Zrodila se láska.*

Milovat, to znamená zakoušet rozkoš, že se dotýkáme bytosti, kterou milujeme a která miluje nás, že se na ni z co nejdůvěrnější blízkosti díváme a vnímáme ji všemi smysly.

(STENDHAL. O lásce. Praha: Odeon, 1983. s. 27)

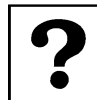
Tematice lásky věnoval Stedhal celý spis, v němž s nadhledem a zápalem sobě vlastním zkoumá milostný cit, jeho povahu a projevy. Ve spisu *O lásce* (1821) najdeme celou řadu podnětů i pro náš dnešní život. Prolistujte si tuto knihu.

Jeho hrdinové vstupují do života, s touhou po absolutním uplatnění. Za svým společenským vzestupem jdou chladně a ctižádostivě, neváhají zneužít lásku k osobnímu zisku, přesto se vždy přepočítají, láska je nakonec strhne a zachvátí, není před ní obrany, a oni se jí zcela oddají. Společnost lpící na svých konvencích tento projev ryzího lidství neodpouští, většina Stendhalových hrdinů tak končí tragicky (buďto umírají nepochopení, nebo se přizpůsobují a opouští své ideály, čímž přicházejí o část své osobitosti).

Nejvýraznějším představitelem tohoto typu hrdiny se stal Julian Sorel.

Julian Sorel je významnou romantickou postavou, o jeho povaze a charakteru byly popsány stohy papíru, najdete v literárně historické či teoretické knihovně studie či články, které se mu věnují, a pokuste se pochopit a zhodnotit přístup pisatele k této postavě. K úkolu využijte seznam literatury na konci učebního textu.

Stendhal zasál svou tvorbou do mnoha oblastí humanitního bádání, vedle již zmíněného spisu O lásce se věnoval také historii, byl autor několika monografií a průvodců po výtvarném umění. Jeho jméno se však zapsalo také do medicíny, kde hovoříme o tzv. Stendhalově syndromu (někdy je také nazýván Florentský syndrom či Hyperkulturémie). Je to psychosomatická nemoc. Má kuriózní pozadí, postihuje jedince při prohlídce uměleckých děl umístěných na jednom místě. Nemoc se projevuje tlukotem srdce, závratěmi, žaludečními bolestmi, dušností, ztrátou vědomí, záchvaty paniky, ve výjimečných případech také halucinacemi a sexuálními puzením. Nej kurióznějším faktem je, že postihuje jedince při prohlídce uměleckých děl ve Florencii a Italové jsou vůči syndromu imunní. Přestože tuto nemoc jako první popsal Stendhal, jehož postihl při návštěvě Florencie v roce 1817, poprvé byla nemoc diagnostikována až v roce 1982.

Na základě pozorování byl sestaven seznam míst, v nichž byl Stendhalův syndrom pozorován:

Capella Niccolini v Santa Croce, s Giottovými freskami

Accademia, s Michelangelovou sochou Davida

Místnost v Uffizi s Botticelliho Primavera

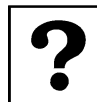
Sagrestia Nuova v San Corenzo, s Michelangelovým sousoším Čtyři roční doby

Sál v planetáriu galerie Palatina v Palazzo Pitti

Sál Luca Giordana v Palazzo Medici Ricciardi

Sál v Uffizi s obrazem Vévoda a vévodkyně z Urbina od Piera Francesca

Pojmenovávat různé nemoci podle jmen slavných umělců či postav není ničím zas až tak zvláštním, najdete další příklady takového pojmenování.

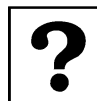

V dobovém čtenářském ohlasu **Stendhala** předčil **Thomas Alexandre Davy de La Pailleterie**, jehož věrní čtenáři znají pod pseudonymem **Alexander Dumas starší** (1802 – 1870).

Dumas je dnes znám jako autor zábavných, nenáročných dobrodružně historizujících románů, již jen málo zasvěcených ví, že psal v raném období také dramata. Ty sehrály v historii romantismu významnou roli. V nich Dumas vyjadřuje jednoduchou formou pocity své generace, její smutky a zklamání, naděje a touhy.

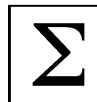
V dramatické tvorbě Dumas také poprvé naznačuje, jak v budoucnu bude pracovat s historickými náměty. Již zde se setkáváme s historickými obrazy (**Jindřich III. a jeho dvůr**, 1829), ovšem nejde mu o historii jako takovou, ale o dramatickou a efektnost vypjatých scén.

Předpokládáme, že jmenovat nejznámější díla Alexandra Dumase je nošením dříví do lesa, vzpomeňte na své čtenářské či divácké zážitky a připomeňte ta díla, která jsou Vám důvěrně známa.

Čtyřlístek nejúspěšnějších francouzských autorů první poloviny 19. století doplňuje **Honoré de Balzac** (1799 – 1850), jehož s předchozími pojí především **rozpuštění pomyslné hranice mezi romantismem a realismem**.

Balzac pocházel ze selské rodiny, byl nejstarším synem statkáře, jenž v průběhu Francouzské revoluce zbohatl jako vojenský zásobovač. Honoré byl poslán do klášterní školy, nakonec se mu podařilo v Paříži vystudovat práva. Krátce působil jako notář, ale pak se proti vůli rodiny stal spisovatelem. V touze proniknout do vyšší společnosti začal používat před rodným příjmením šlechtický přídomek „d“. Snaha proniknout do aristokratické společnosti je charakteristická pro celou jeho existenci, stala se motorem i prokletím jeho života. Neustále upadal do finanční tísně, kterou řešil o to horlivější literární činností.

Psal vlastně pro výdělek. Finanční tíseň nebyla způsobena jen způsobem života, do dluhové pasti upadl díky nepodařené investici do tiskárny, která zkrachovala a přestože část dluhu za něj umořila matka, zde musíme hledat počátek jeho finanční tísně.

Osobní život nebyl příliš šťastný, konec života pak hořce ironický. Po dvacetileté známosti se oženil s polskou šlechtičnou Evelynou Hanskou, díky ní pronikl do aristokratické společnosti, zlepšil svou finanční situaci a zbavil se existenčních starostí. Balzac mohl být konečně šťastný, ovšem pár měsíců po svatbě umírá. **K jeho smrti přispěl nezdravý životní styl a také možná zklamání z manželství a ze své manželky.**

O Balzacovi se vypráví spousta historek, řadu z nich nemůžeme doložit, ale některé jsou bezesporu pravdivé. Jeho tradičním domácím oblečením byl župan. Balzac psal výhradně v noci, nebyla to nespavost, která jej udržovala ve stavu bdělosti, ale „hektolitry“ kávy, které přitom vypil. Jeho noční psaní bylo ryze praktické řešení jeho svízelné finanční situace, podle tehdy platného zákona nesměl exekutor chodit za dlužníky před sluncem východu a po slunce západu, Balzac tedy den trávil v pařížských ulicích a u přátel a domů se vracel až navečer, aby v noci mohl psát. (Nejpravděpodobnější scénář jeho domácího pobytu probíhal takto: ve 20:00 uléhal ke čtyřhodinovému spánku a od půlnoci do rána tvořil, pak v případě nebezpečí exekuce odcházel z domu, jinak tvořil 10 – 18 hodin v kuse.) Balzacovo psaní je zvláštní kapitolou v „historkové“ legendě, traduje se o jeho mukách, když popisoval smrt otce Goriot, oplakával sebevraždu Evženie Grandetové, a když sám umíral, žádal přítomné, aby k němu zavolali doktora Bianchona, což je jedna z jeho literárních postav.

Balzac žil svým opojením a sny, své smysly klamal ne zážitky, ale představami. Traduje se, že se v době bídy „živil“ představami jídel a jejich vůní, požívaje přitom suchý chleba. Balzac nejen ve svém díle, ale také ve svém bytí přetavoval sen v život. **Historek o slavných osobnostech je spousta, přidejte nějakou svou o jakékoliv osobnosti první poloviny 19. století.**

Rozsah a kvalita jeho díla činí z Balzaka spisovatelský gigant. Nejprve psal černé dobrodružné romány (pod různými pseudonymy, nejčastěji jako Horace de Saint-Aubin), které později zavrhl. Zlomovým je v jeho bibliografii rok **1829**. Kdy vychází jeho román **Šuani** (1829), od tohoto data se on sám považuje za umělce, vše co napsal před tímto rokem zavrhl (takhle macešsky se zachoval např. k románům **Aneta a zločinec** nebo **Poslední víla**).

Od třicátých let začal pracovat na cyklu **Lidská komedie**, tímto cyklem vstoupil do dějin nesmrtelných. Psal živě, působivě a dovedl ztvárnit stovky charakterů. Chtěl podat celistvý obraz společnosti a lidské civilizace. Lidská komedie tvoří jistý celek, některé motivy prolínají různými díly, řada postav přechází z románu do románu.

Jeho plán Lidské komedie zahrnoval 137 děl, které rozdělil do tří velkých skupin na studie mravů, studie filozofické a studie analytické. Jednotlivé skupiny obsahovaly romány, novely a povídky roztríděné do několika podskupin. Např. Studie mravů se dále dělí na Scény ze života soukromého, provinčního, pařížského, politického, vojenského a venkovského.

Kategorizace jednotlivých románů není důležitá, neboť řada z nich jakoby jednotlivými oddíly procházela.

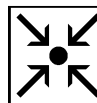
Balzac zemřel předčasně, svůj zamýšlený projekt nedokončil, **z původně zamýšleného počtu stihl dokončit něco přes devadesát románů** (údaje se liší, podle toho, jak kdo chápe některá Balzakova nedokončená díla cca. 91 – 97).

Páteří **Lidské komedie** jsou tři romány: **Otec Goriot** (1835), **Ztracené iluze** (1837 – 43) a **Lesk a bída kurtizán** (1838 – 1847).

Z dalších děl známých z cyklu připomínáme: **Gobseck** (1830), **Šagrénová růže** (1831), **Plukovník Chabert** (1832), **Evženie Grandetová** (1834).

„Balzac zjednodušuje svět, aby jej pak ovládl, a přemožené nacpe do grandiózního žaláře „Comédie humaine“.

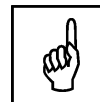

Díky tomuto destilačnímu procesu jsou Balzacovi lidé vždycky typy, jsou vždy charakteristickými soubory většiny, které neobyčejná tvůrčí vůle zbavila všeho zbytečného a nepodstatného. Zhušťuje tím, že do literatury zavádí administrativní centralizační systém.

Tak jako Napoleon, i Balzac dělá z Francie okresek světa a z Paříže jeho střed. A uprostřed tohoto kruhu, v Paříži samotné, vytváří několik dalších kruhů: kruh šlechty, duchovenstva, dělníků, umělců a vědců. Z padesáti aristokratických salonů udělá jeden jediný, salon vévodkyně de Cadignan, ze stovky bankéřů barona Nucingena, ze všech lichvářů Gobseka, ze všech lékařů Horace Bianchona. Tito lidé bydlí blízko sebe, nechává je, aby se spolu častěji stýkali a vehementně-jí proti sobě vystupovali. Tam, kde život vytváří tisíc druhů, Balzac má jenom jeden. Nezná smíšené typy. Jeho svět je chudší než skutečnost, ale je intenzivnější. Protože jeho lidé jsou extrakty, jeho vášně jsou opravdové živly a jeho tragédie jsou kondenzáty."

(ZWEIG, Stefan. *Tři mistři*. Praha: Melantrich, 1999. s. 12)

EMANCIPAČNÍ HNUTÍ

SMYSL EXISTENCE

MORÁLKA

REVOLUCE

HUMANISMUS

IRONIE

Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století I. red. J. O. Fischer. Praha: Academia 1966.

HAZARD, Paul. *Život Stendhalův.* Praha: SNKLU, 1965.

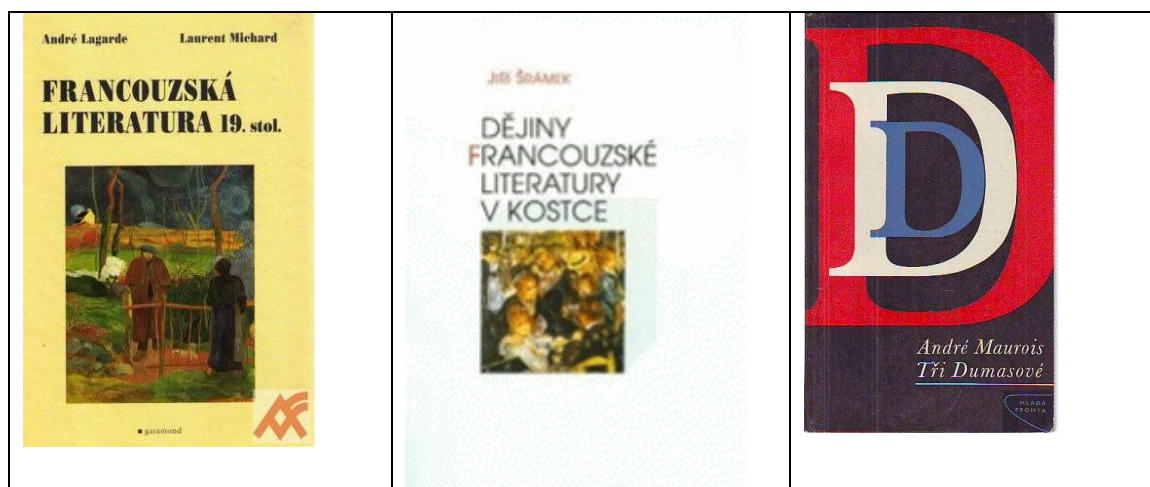
LAGARDE, André. *Francouzská literatura 19. století.* Praha: Garamond, 2008.

MAUROIS, André. *Tři Dumasové.* Praha: Mladá fronta, 1966.

ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce.* Olomouc: Votobia, 1997.

ZATLOUKAL, Antonín. *Studie o francouzském románu.* Olomouc: Votobia, 1995.

AUERBACH, Erich. *Mimesis.* Praha: Mladá fronta, 1998.

3.4. Ruský romantismus

Také ruská literatura má své romantiky par excelens, umělce, díky nimž ruská kultura rázem smazala své zpoždování se za evropským kulturním hnutím. Ruský romantismus reprezentují dvě předčasně zemřelé osobnosti **Alexander Sergejevič Puškin** (1799 - 1837) a **Michail Jurievič Lermontov** (1814- 1841).

Puškinovo dílo přitahovalo hudební skladatele.

Jako stejnojmennou operu zpracoval jeho drama **Boris Godunov** (1826) **Modest Petrovič Musorgskij** *Pohádku o caru Saltánovi, o jeho synu, slavném a mohutném bohatýru Vítu Saltánoviči, a o čarokrásné carevně Labuti* (1831) do operní podoby převedl **Nikolaj Andrejevič Rimskij-Korsakov**, který podobně zpracoval *Pohádku o zlatém kohoutkovi* (1834) a jednu z tzv. Malých tragedií, jednoaktovku **Mozart a Salieri** (1830).

Poemu **Ruslan a Ludmila** (1817 – 1820) zhudebnil a jako operu uvedl **Michail Ivánovič Glinka**. Mladý kozácký důstojník, hrdina poemy **Kavkazský zajatec** (1821), inspiroval k opeře **Cesara Antonoviče Kjuje**. Tentýž skladatel jako operu zpracoval také poemu **Angelo** (1833), novelu **Kapitánská dcerka** (1836) a jednoaktovku **Hodokvas** (1830).

Pod názvem **Aleko** zpracoval jako operu poemu **Cikáni Sergej Vasiljevič Rachmaninov**, jenž je podepsán pod operou **Skoupý rytíř** (1830), která vychází z jednoaktovky jedné z tzv. Malých tragedií. Velkou inspirací se Puškinovo dílo stalo pro operní tvorbu **Petra Iljiče Čajkovského**. Pod názvem **Mazepa** hledejme poemu **Poltava** (1829). Asi nejznámější **Čajkovského** úpravou Puškinova díla se stal román **Evžen Oněgin** (1823 – 1833) a novela **Píková dáma** (1834).

Také **Alexander Sergejevič Dargomyžskij** se Puškinem inspiroval opakovaně. Jedenkrát operou na námět nedokončené hry **Rusalka** (1829 – 1832) a podruhé úpravou jednoaktovky **Kamenný host**.

Také český hudební skladatel **Eduard Nápravník** se ke své opeře **Dubrovník** inspiroval stejnojmenným nedokončeným románem (1833).

Oba umělci měli mnoho společného, oba se dostali do konfliktu s carským systémem, oba zakusili trpkost vyhnanství, oba velmi silně prožívali národně osvobozené hnutí a ostře se stavěli proti carovi. (Puškin měl vazby na děkabristy.) **Život obou skončil podlehnutím zranění, způsobenému během souboje.**

Oba umělci obohatili svět romantických hrdinů o dvě originální varianty. **Puškin - Evžena Oněgina a Lermontov - Grigorije Alexandroviče Pečorina.**

Puškinův hrdina stejnojmenného veršovaného románu (1833) **Evžen Oněgin** je znechucený životem soudobé petrohradské společnosti. Je neklidný typ, **jeho neklid však již není neklidem byronovským**. Na rozdíl od svých západních „literárních kolegů“ Oněgin zjišťuje, že sám před sebou neuteče.

Oněgin se na venkově setkává s **Tat'janou**, vzbudí v ní lásku, ale nedokáže ji opětovat. Naopak lehkomyšlně rozehraje hru s romanticky založeným přítelem **Lenským**, v němž podnítl žárlivost. Hra se mu vymkne z pod kontroly a Lenský jej vyzve na souboj a Oněgin jej zabije. Otřesen odjíždí do Evropy,

ale jeho klid je ztracen. Po letech se vrací zpět a znovu potkává Taťjanu (ta je již vdaná) a vášnivě se do ní zamiluje, Taťjana jej však odmítne a Oněgin ztrácí naději, že kdy najde smysl života. S tímto pocitem (zbytečností) pak žije dál.

Ilja Jefimovič Repin (1844 – 1930) ruský malíř a sochař, představitel kritického realismu. Jeho oblíbeným tématem byli sociální, historické a revoluční náměty a psychologické portréty. V roce 1899 namaloval obraz inspirovaný Puškinovou básnickou prózou: Duel Evžena Oněgina a Vladimíra Lenského. Přečtěte si zmíněnou pasáž v románu, a pak posuďte, jak ji malíř zachytil.

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Yevgeny_Onegin_by_Repin.jpg)

„Pocit zbytečnosti“ je příznačným pocitem ruských romantických hrdinů, pocit, který převzali i první realističtí ruští spisovatelé. Zatímco **Puškin** v ***Evženu Oněginovi*** toto téma teprve otevírá **Lermontov** v románu ***Hrdina naší doby*** (1840) téma „zbytečnosti“ rozvíjí.

I **Pečorin** je aristokrat. Není spokojen s životní kariérou, kterou mu nabízí společnost. Cítí se nad ní povznesen a vyděluje se z ní. Smysl své existence však nenachází, upadá do pasivity. Zaujat sám sebou stává se neužitečným a pro společnost zbytečným člověkem.

Pojali jsme oba básníky konfrontačně, byli si v mnohém blízcí a v mnohém vzdálení, domníváme se, že ukázkově to je vidět na básni nazvané „Básník“. **Dvě básně na stejné téma, stejného názvu a přeci, každý z básníků zachycuje „básníka“ v trošku jiné pozici. Zatímco Puškinův básník je**

spíše pasivní a jeho tvorbu řídí vyšší smysly a cíle či bytosti. Lermontovův básník je víc sám sebou a pánem své tvorby, svého osudu a života. Přečtěte si obě básně a pokuste se najít konkrétní důkazy této rozlišnosti. I v tomto textu najdeme spojitost mezi oběma umělci, objevíte ji?

MICHAIL JURJEVIČ LERMONTOV - BÁSNÍK

„Můj kinžál, nadějná a bezúhonná zbraň, / se chvěje tichou září zlatou. / Jej Východ ukoval a zbožně vepsal naň / průpověď tajemnou a svatou. / S džigitem po horách nůž roky probloudil, / na Rusa v úkrytu s ním čekal. / Tam v prsa nejedná svou strašnou stopu vryl / a v osníř nejeden se vseká. / Bylť sluhou oddaným: vždy hotov jeho hlas / byl zaznít na řeč urážlivou, / leč řezbu bohatou pokládal v onen čas / za ozdobu nevhodnou a lživou. / Kdys kozák odvážný jej vyrval po boji / tuhnoucí pěsti velmožově / a dlouho pohozen pak ležel v pokoji / v kočovném krámku Arménově. / Druh kdysi hrdinův, dnes třípytná hříčka / a smutná kořist rzi a prachu, / tam na zdi leskne se, je nahý, opuštěn, / již úcty nebudí, ni strachu. / S ním ruka pečlivá už nehýčká se teď / a nečistí ho s něhou, s citem; / ret ničí nešeptá si jeho průpověď / již při modlitbě před úsvitem... // Zda nezmařils i ty, ó pěvce, v běhu let / svůj úděl ve změkčilém věku, / za zlato vyměniv svou moc, již celý svět / byl poslušen, pln úcty, vděku? / Zvuk slov tvých mohutných kdys pudil srdce / jim v bitvách dával vzplameněti, / byl nutný zástupům, jak při hodech je číš, / jak tymián je při oběti. / Nad nimi vznášel se tvůj verš jak boží duch, / tvé rytmy vznešené a vážné / v dny triumfu i běd jim burácely v sluch / jak hlahol zvonu z věže strážné. / Tvá prostá, hrdá řeč však zmrzela se všem, / nás těší klam a lesklá četa. / Kráska jak vadnoucí své vrásky líčidlem / se snaží zastříti tvář světa. / Zda probudíš se zas, ó pěvce, který spíš? / Či na msty hněvné zavolání / ze zlaté pochvy už nikdy netasíš / nůž, pokrytý rzi pohrdání? „
(Ars poetika. Z úvah o básnickém umění. ses. Václav Kubín. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 286 – 287.)

A. S. Puškin - Básník

„Než zalíbí se Apollonu / k oběti vyzvat básníka, / básník se v marném světa shonu / jen malověrně zajíká; / je němý nad strunami svými, / jen chladný sen ho konejší / a mezi všemi nicotnými / je on snad nejnicotnější. / Jakmile sluchu citlivého / hlas božský však se dotkne jen, / Zatřepe křídly duše jeho / jak orel, probuzený v něm. / Ve světě zábav, křiku, hostí / tesklivě stojí v ústraní / a před modlami veřejnosti / svou hrdou hlavu nesklání. / Sám v divoké a plaché kráse, / pln čistých zvuků, zmatku pln / k šumícím lesům utíká / se a na pobřeží pustých vln. „
(PUŠKIN, A. S. Vyšel jsem dřív než hvězda ranní. Praha: SNKLHU, 1962. s. 75.)

Vedle filozofického románu **Hrdina naší doby** zaujal **Lermontov** i jako dramatik. Jeho divadelní hra **Maškaráda** (1836) se měla stát jedním z vrcholů tvorby, několikrát ji přepracovával, a jelikož odmítl akceptovat cenzurní zásahy, byla zinscenována až v r. 1862. Hra je tragédií lásky a msty, ovšem v podtextu milostného tématu zaznívá poměrně ostrá kritika způsobu panování cara Mikuláše I., především **v reakci na nevydařené povstání tzv. děkabristů.**

Velkým inspiračním zdrojem **Lermontovovy** tvorby se stala kavkazská příroda. Kavkaz, místo svého vyhnanství, si zamiloval a vytvořil zde velké dílo evropského romantismu - poemu **Démon** (1841). Na básni pracoval od roku 1829 a několikrát ji přepracovával, až se mu podařilo vytvořit jednu z nejsmutnějších, nejmelancholičtějších básní své doby; je odrazem **Lermontovovy** vlastní bezmocnosti

a osamocení. Titulní hrdina **Démon** ztělesňuje zlo, je to zavržený bůh, který touží po vnitřním obrození, jehož hodlá dosáhnout láskou k pozemské princezně **Tamaře**. Způsobí smrt jejího ženicha a v princezně vyvolá pochybnosti, které si chce vyřešit pobytem v klášteře. Démon princeznu přesvědčí o své lásce, dívka svolí k polibku, ale náhle umírá. Démon pochopí, že jeho touha zůstane nenaplněna a že souboj s Bohem prohrál.

Ani u **Puškina** bychom neměli opomenout jeho další tvorbu - celé dílo lze dělit do tří tvůrčích období: V prvním z nich převažují básně se sociální tematikou, klasicistní elegie a ódy. Ve druhém období se výrazněji projevují romantické tendence; příklon k Byronovi prostupuje lyrickoepickými skladbami **Kavkazský zajatec** (1821) a **Cikáni** (1824), jejichž hrdinové touží po velké lásce a svobodě, ale příběhy končí tragicky. Ve třetím tvůrčím období píše Puškin díla inspirovaná národními dějinami (tragédie **Boris Godunov**, 1825; povídky **Poltava**, 1828 či **Měděný jezdec**, 1833). Vrchol pak představují již zmiňovaný veršovaný román **Evžen Oněgin** a novely **Kapitánská dcerka** (1836) nebo **Piková dáma** (1833).

Literární typ „zbytečného člověka“, tedy člověka pasivního a nečinného k dokonalosti přivedl **Ivan Alexandrovič Gončarov** (1812 – 1891). Jeho románový hrdina **Oblomov** (1859) se stal prototypem označení „zbytečného člověka“.

Přestože bývá **Ivan Andrejevič Krylov** (1769-1844) spojován spíše s předchozí klasicistně-osvětskou kulturou, nejvýznamnější část jeho díla - knihy veršovaných bajek - vzniká během prvních třech desetiletí 19. století. Jeho bajky odrážely soudobé problémy ruské společnosti a zachycovaly rozličné lidské typy v tradičních i nově vytvářených situacích. Byly oblíbené mj. pro živý jazyk, inspirovaný lidovým prostředím.

Bajky jsou poměrně hojným literárním žánrem, nahlédněte do tvorby I. A. Krylova a připomeňte si jaké bajky napsal.

ZBYTEČNÝ ČLOVĚK

PASIVITA ARISTIKRATIČNOST

HRALA, Milan. *Ruská moderní literatura 1890-2000*. Praha: Karolinum, 2007.

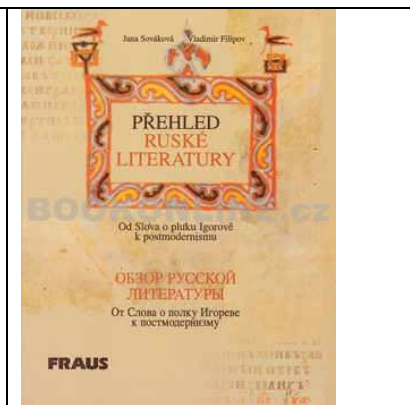
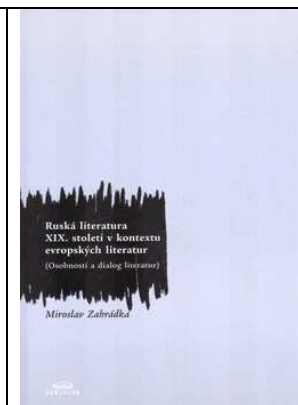
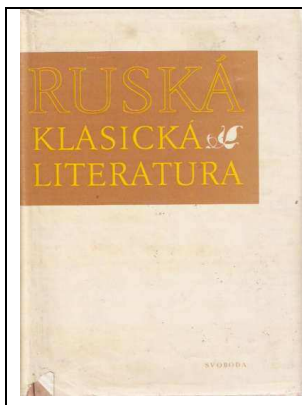
MILIČKA, Karel. *Od víry k rozumu. Světová literatura 2*. Praha: Baronet, 2002.

ZAHRÁDKA, Miroslav. *Ruská literatura XIX. století v kontextu evropských literatur*. Olomouc: Periplum, 2005.

HONZÍK, Jiří. *Dvě století ruské literatury*. Praha: Torst, 2000.

PAROLEK, Radegast, HONZÍK, Jiří. *Ruská klasická literatura*. Praha: Svoboda, 1977.

SOVÁKOVÁ, Jana, FILIPOV, Vladimír. *Přehled ruské literatury*. Plzeň: Fraus, 2002.

3.5. Romantismus dalších evropských národů

Z dalších významných představitelů romantismu bychom mohli jmenovat **Adama Mickiewicze** (1798 – 1855), který reprezentuje polský romantismus, i když byl ze své země vypovězen a **pobýval v Rusku, Francii a Itálii**. Jeho vrcholným dílem je román **Pan Tadeáš** (1834). I u něj je romantismus spojen s národně osvobozenecím bojem a proticarským postojem. V Mickiewiczově díle důležitou pozici zastává jeho básnická skladba **Dziady** (1832), v níž jeho nacionalismus dosahuje vrcholu.

Dziady – národní slavnosti konané zejména na Litvě a v Kuronsku ku počtě zesnulých předků a podobné trýzně nebo ruské radunici, s nimiž jsou patrně stejného pohanského původu.

Významným polským romantikem byl básník **Julius Słowacki** (1809 - 1849), jeho básnické dílo je v mnohých ohledech polemikou s Mickiewiczovým pojetím romantického hrdiny. V dramatické básnické skladbě **Kordian** (1834) postavil proti aktivnímu typu Mickiewiczova hrdiny, jehož nitrem proniká pocit odpovědnosti vůči národu a lidstvu, který jej žene do dalších (předem prohraných) životních bitev, svůj typ člověka, který rezignoval na revoluční myšlenku, neboť trpí nedostatkem vůle.

Italský romantismus představuje **Giacomo Leopardi** (1798 – 1837) především bolestným a pesimistickým laděním, jinak autor romantismus odmítal. Ve své lyrice se vracel k antickým námětům, k Dantovi a Petrarcovi, jeho prózy se nesou v aforistickém duchu.

„Melancholická a senzibilní poezie je jakýmsi vánkem duše. Jestliže nějaká vášeň nebo sklíčenost a hluboký pocit nicoty všech věcí utiskují srdce — ujařmují je — není víc místa pro ten vánek duše. Ostatní druhy poezie jsou mu mnohem méně příznivé; a pokud jde o mne, mám za to, že nedosahuje-li Tasso výše tří ostatních velikých italských básníků v originalitě a invenci, vyrovná se jim, nepředčí-li je, citlivostí, vášní, velikostí a něžností, jak to ukazují jeho dopisy a ostatní stránky prózy — a to všecko má příčinu v jeho setrvalých neštěstích. Ovšem, kdo nepoznal neštěstí, neví nic; ale je jisté, že imaginace a sám melancholický cit nemají účinnost bez jiskry štěstí a bez duchovní síly, jež sama bez paprsku, bez záře, bez odlesku radosti umírá.“ (Leopardi)

(Ars poetika. Z úvah o básnickém umění. Ses. Václav Kubín. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 285.)

Z italské literatury vyniká také dílo Leopardiho současníka **Alessandra Manzoniho** (1785 – 1873), především pak jeho historický román **Snoubenci** (1840 – 1842).

Ukrajinský romantismus reprezentuje dílo **Tarase Ševčenko** (1814 – 1861), básníka na pomezí romantismu a realismu.

Za národního hrdinu je považován **Sándor Petöfi** (1823 – 1849), představitel maďarské romantické literatury, básník vycházející z ohlasů lidové slovesnosti, autor milostné i společenské lyriky.

„Stromem poezie je život můj, / jeho listem je každá má báseň. / I se svým listím strom zvadne časem, až vánku zapomenutí vzdá se. / Nemám jej dále s láskou pěstovat, / že uvadne, že není věčný? / Není-li jinak užitečný, / aspoň, co žiji, za stín jsem mu vděčný.“

(*Ars poetika. Z úvah o básnickém umění.* ses. Václav Kubín. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 396.)

Hlavním **představitelem slovenského romantismu** se stal **Ľudovít Štúr** (1815 – 1856), podobně jako u nás i na Slovensku se **romantismus kryje s etapou národního obrození**. Štúr se stal hlavním ideologem tohoto hnutí a soustředil kolem sebe básnickou skupinu, jejich hlavním přínosem je položení základů spisovné slovenštiny.

Mezi nejvýraznější představitele tzv. „**štúrovců**“ patří: **Ján Botto** (1829 – 1881) známý básnickou skladbou ***Smrt' Jánošíkova*** (1862), **Samo Chalupka** (1812 – 1883), který napsal baladickou historickou skladbu ***Turčín Poničan***. Dále pak **Janko Kráľ** (1822 – 1876), **Andrej Sládkovič** (1820 – 1872) či **Josef Miroslav Hurban** (1817 – 1888).

Andrej Sládkovič je autorem básnické skladby ***Marína*** (1846). Je to oslavná báseň, v níž oslavou své lásky k Maríně, oslavou jejího mládí a krásy, oslavil mládí a krásu vzkříšeného národa. **Předobrazem Maríny je štiavnická dívka Marie Pišlová, Sládkovičova milá**, kterou rodiče donutili provdat se za jiného, přestože i ona básnickovy city opětovala. Marínu začal psát jako povzbuzení dívce, aby odolala tlakům rodičů, když podlehla, vložil do skladby baladické vsuvky. Zoufalství nad ztrátou milé básník v básni překonává na břehu Hronu (Marína – víla jej vábí do hlubiny), básník si však uvědomuje důležitost svého poslání a povinnost k vlasti a životu. V závěru překonává smutek a zůstává vzpomínka na krásnou lásku.

Láska k ženě a láska k vlasti se v díle prolínají, vzájemně doplňují a vytvářejí jakési univerzum.

Přečtěte si romantickou báseň Janka Kráľe, porovnejte s jakoukoli jinou romantickou básní, a pak posuďte, proč (zda-li) slovenská romantická poesie nedosahuje (dosahuje) kvalit světových autorů. K zamyšlení si přidejte i českou literaturu a uvažujte, zda máme autory světového rozmachu.

Janko Kráľ - Orol vták

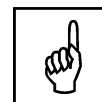
„Keby ja bol orol vták, / vyletel bych nad oblak, / zaplieskal bych křidly / nad našimi Tatrami. // Tatra, pusté doliny, / ja váš vtáčik rodinný, / jak prst osamotený, / letím v blesku, hrmeni! / Hrôza desí celý svet — / horký, ťažký je môj let, / víchrice ma zrážajú, / perká zo mňa padajú. / Dneska zima, zajtra dážd' — / ty, vlast' moja, nič nedbáš, / nedbáš, čo v tej hodine / tvoje vtáča zahynie! / A tvoj vták v krutom boji / o to všetko nestojí! / Radšej zhynie na poli / ako by žil v nevoli. // A tvoj vták d'alej letí / búrkam divým v ústrety: / milší mu je voľný let, / jak ten celý šíry svet!“

(http://zlatyfond.sme.sk/dielo/414/Kral_Orol-vtak/1)

Jsme-li skeptičtí vůči světovému rozmachu neznamená to, že bychom popírali důležitost a uměleckost naší či slovenské literatury. Naopak nezastíráme, že Kráľova tvorba byla v úzkém kontaktu s evropskými romantickými trendy. Inspiroval se historickými tématy a lidovou slovesností, vynikl jako autor balad, které pointoval sociálně a morálně. Vedle balad psal i lyrickou poezii, reflexivně a meditativně. Jeho poezie je myšlenkově velmi bohatá a emotivní.

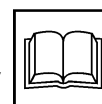
NÁRODNÍ OBROZENÍ

MALÝ NÁROD ŠTÚROVCI

KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1953.

DE SANCTIS, Francesco. *Dějiny italské literatury*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1959.

SEDLÁK, Imrich. *Dejiny slovenskej literatúry. I.* Martin: Matica slovenská; Bratislava: Literárne informačné centrum, 2009.

KRČMÉRY, Štefan. *Dejiny literatúry slovenskej. 1. díl.* Bratislava : Tatran, 1976.

KRČMÉRY, Štefan. *Dejiny literatúry slovenskej. 2. díl.* Bratislava : Tatran, 1976.

4 LITERATURA

19. století. Praha: REBO Productions, 2010.
- ABRAMS, Meyer Howard. *Zrcadlo a lampa: romantická teorie a tradice estetického myšlení*. Praha: Triáda, 2001.
- Atlas literatury*. red. Malcom Bradbury. Praha: Cesty, 2003.
- AUERBACH, Erich. *Mimesis*. Praha: Mladá fronta, 1998.
- BAHR, Ehrhard. *Dějiny německé literatury: Kontinuita a změna: Od středověku po současnost. Sv. 2, Od osvícenství k době předbřeznové*. Praha: Karolinum, 2006.
- BECKETTOVÁ, Wendy. *Toulky světem malířství. Základní průvodce dějinami výtvarného umění*. Praha: Fortuna Print, 1996.
- BERKOVSKIJ, Naum Jakovlevič. *Německá romantika*. Praha: Odeon, 1976.
- BROCKETT, Oscar G. *Dějiny divadla*. Praha: Lidové noviny, Divadelní ústav, 1999.
- BROŽ, František. *Česká a světová literatura v datech. sv. 1 - 4*. Brno: Host, 2002 - 2006.
- ČERNUŠÁK, Gracián. *Dějiny evropské hudby*. Praha: Panton, 1874.
- ČERNÝ, Václav. *Tvorba a osobnost I., II*. Praha: Odeon, 1992, 1993.
- Člověk romantismu a jeho svět*. red. François Furet. Praha: Vyšehrad, 2010.
- Dějiny evropské civilizace II*. red. Pavel Bělina. Praha: Paseka, 1995.
- Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století I*. red. J. O. Fischer. Praha: Academia 1966.
- DOORMAN, Maarten. *Romantický řád*. Praha: Prostor, 2008
- Ediční řada „Slovníky spisovatelů“ z nakladatelství Libri
- Encyklopedie literárních žánrů*. red. J. Peterka a D. Mocná. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004.
- FLAJŠAR, Jiří. *Dějiny americké poezie*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2006.
- GLANCEY, Jonathan. *Architektura. Velký ilustrovaný průvodce*. Praha: Slovart, 2007.
- GOMBRICH, Ernst Hans. *Příběh umění*. Praha: Odeon, 1992.
- HÁJEK, Václav. *Architektura. Klíč k architektonickým slohům*. Praha: Grada Publishing, 2000.
- HAZARD, Paul. *Život Stendhalův*. Praha: SNKLU, 1965.
- HEYWOOD Andrew, *Politické ideologie*, Victoria Publishing, 1994
- HOFFMANN, Bohuslav. *Průvodce díly světové a české literatury*. Nitra: Enigma, 2011.
- HONZÍK, Jiří. *Dvě století ruské literatury*. Praha: Torst, 2000.
- HORYNA, Břetislav. *Dějiny rané romantiky*. Praha: Vyšehrad, 2005.
- HRALA, Milan. *Ruská moderní literatura 1890-2000*. Praha: Karolinum, 2007.
- HRBATA, Zdeněk, PROCHÁZKA, Martin. *Romantismus a romantismy*. Praha: Karolinum, 2005.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Slon, 2009.
- HROCH, Miroslav. *V národním zájmu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- CHOMSKY, Noam; FOUCAULT, Michel; ELDERS, Fons. *Člověk, moc a spravedlnost*. Praha : Intu, 2005.
- JIRÁNEK, Jaroslav. *Eseje o romantismu*. Praha: Panton, 1989.
- JOHNSON, Paul zrození moderní doby. Devatenácté století. Praha: Academia? 1998.

KARPATSKÝ, Dušan. *Malý labyrint literatury*. Praha: Albatros, 1997.

KRAUS, Cyril. *Slovenský literárny romantizmus. Vývin a tvar*. Martin: Matica slovenská, 1999.

KRAUSS, Anna-Carola. *Dějiny malířství. Od renesance k dnešku*. Praha: Slovart, 1996.

Kronika lidstva. red. Bodo Harenberg. Bratislava: Fortuna Print, 1992.

KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. Praha: Akropolis, 2001.

LAGARDE, André. *Francouzská literatura 19. století*. Praha: Garamond, 2008.

LEGRAND, Gérard. *Romantismus*. Praha: Litomyšl, 2001.

Lexikon teorie literatury a kultury. red. Ansgar Nünning. Brno: Host, 2006.

MAUROIS, André. *Tři Dumasové*. Praha: Mladá fronta, 1966.

MILIČKA, Karel. *Od víry k rozumu. Světová literatura 2*. Praha: Baronet, 2002.

Od Poea k postmodernismu (Proměny americké prózy). red. M. Hilský, J. Zelenka. Praha: Odeon, 1993.

PAROLEK, Radegast., HONZÍK, Jiří. *Ruská klasická literatura*. Praha: Svoboda, 1977.

PAVELKA, Jiří., POSPÍŠIL, Ivo. *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Brno: Georgetown, 1993.

PIJOAN, José. *Dějiny umění sv. 8*. Praha: Balios, Knižní klub, 2000.

POHRIBNÝ, Arsen. *Malý labyrint výtvarného umění*. Praha: SNDK, 1968.

PUTNA, Martin. C. *Obrazy z kulturních dějin americké religiozity*. Praha: Vyšehrad, 2010.

RAPPORT, Michael. *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2010.

RULAND, Richard; BRADBURY, Malcom. *Od puritanismu k postmodernismu: Dějiny americké literatury*. Praha: Mladá fronta, 1997.

Rytíři modrého květu. Výbor ze světové romantické literatury. usp. Jiřina Macháčková. Praha: Albatros, 1975.

SCHMIDT, McKenna Shannon., RENDON, Joni. *Literární toulky světem: průvodce po literárních pamětihodnostech od Bathu Jane Austenové po Key West Ernesta Hemingwaye*. Praha: Knižní klub, 2009.

Slovníček výslovnosti cizích jmen. Praha: Albatros, 2004.

Slovník literární teorie. red. Š. Vlašín. Praha: Československý spisovatel, 1977.

Slovník světových literárních děl. sv. 1-2. red. Vladimír Macura. Praha: Odeon, 1988.

SOVÁKOVÁ, Jana, FILIPOV, Vladimír. *Přehled ruské literatury*. Plzeň: Fraus, 2002.

STRÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury II*. Praha: Academia, 1987.

ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997.

Velikáni hudby. Bratislava: Perfekt, 1995

VINOGRADOV, Anatolij Kornel'jevič. *Tři barvy doby*. Praha: Lidové nakladatelství, 1969.

VOLEK, Tomislav. *Osobnosti světové hudby*. Praha: Mladá fronta, 1982.

Vysloužil, Jiří. *Hudební slovník pro každého. 1. díl, Věcná část Jiří Vysloužil*. Vizovice: Lípa, 1995.

VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého. 2. díl, Skladatelé a hudební spisovatelé*. Vizovice: Lípa, 1999.

ZAHRÁDKA, Miroslav. *Ruská literatura XIX. století v kontextu evropských literatur*. Olomouc: Periplum, 2005.

ZAHRÁDKA, Miroslav. *Toulky s ruskými spisovateli*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2007.

ZATLOUKAL, Antonín. *Studie o francouzském románu*. Olomouc: Votobia, 1995.

5 SLOVNÍČEK VÝSLOVNOSTI

Adam Mickiewicz	[mickjevič]
Achim von Arnim	[fon arnym]
Alexandre Dumas	[aleksádr dyma]
Alfred de Musset	[de mise]
August Wilhelm Schlegel	[šlégl]
Aurore Dupinová	[oror dypinová]
Carl Maria von Weber	[karl márija fon vébr]
Caspar David Friedrich	[kaspar frídrič]
Clemens Brentano	[klemens]
Edgar Allan Poe	[elen pou]
Eugène Delacroix	[ežen delakroa]
Ferenc (Franz) Liszt	[(franc) list]
Francoise-René de Chateaubriand	[fransoa rene de šatobrjan]
Franz Schubert	[franc šubrt]
Friedrich Hölderlin	[frídrič heldrlin]
Friedrich Schiller	[frídrič šiler]
Friedrich Schlegel	[frídrič šlégl]
Friedrich Schleiermacher	[frídrič šlajrmachr]
Fryderyk Franciszek Chopin	[francišek šopen]
Georg Gordon Byron	[džórdž górdn baj(e)rn]
Georg Wilhelm Friedrich Hegel	[frídrič hegl]
George Sandová	[žorž sandová]
Gerhard Schulz	[šulc]
Giacomo Leopardi	[džakómo leopardy]
Gioacchino Antonio Rosini	[džoakín antónijo rosíny]
Giuseppe Verdi	[džuzepe verdy]
Gottfried August Berger	[gotfríd birgr]
Heinrich Heine	[hajnrich hajne]
Henri Marie Beyle	[anri mari bel]
Herman Melville	[hermen melvil]
Honoré de Balzac	[onore de balzak]
James Fenimore Cooper	[džejms fenymór kúpr]
Jane Austenová	[džejn óstenová]
Jean Jacques Rousseau	[žan žak rusó]
Jean Paul	[žan pól]

Johann Gottfried Herder	[gotfríd herdr]
Johann Wolfgang von Goethe	[fon géte]
Julius Slowacki	[júlijuš]
Ludwig Tieck	[týk]
Madame de Staël	[madam de stal]
Mary Shelleyová	[mery šelijová]
Nathaniel Hawthorne	[nesenjel hósórn]
Novalis	[novális]
Percy Bysshe Shelley	[pérsi biš šeli]
Robert Schumann	[šuman]
Robert Southey	[robrt saudzi]
Samuel Taylor Coleridge	[semjuel tejlr koulridž]
Sándor Petöfi	[šándor petéfi]
Stendhal	[stendal a standal]
Thomas Baily	[tomas bejly]
Victor Hugo	[viktór igo]
Walter Scott	[vóltr skot]
William Blake	[viljem blejk]
William Turner	[viljem térnř]
William Wordsworth	[viljem vérdzvérs]